

СПИСАНИЕ ЗА БИБЛИОТЕЧНА ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА



БИБЛИОТЕКА

ИЗДАНИЕ НА НАЦИОНАЛНАТА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

1'2010

ГОДИНА XVII

ISSN 0861-847X

СПИСАНИЕ ЗА БИБЛИОТЕЧНА ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

БИБЛИОТЕКА

ГОДИНА XVII. 1'2010



ГЛАВЕН РЕДАКТОР АЛЕКСАНДРА ДИПЧИКОВА

РЕДАКТОР ПЕТЪР ВЕЛИЧКОВ

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ: АЛЕКСАНДЪР ДИМЧЕВ, АНЕТА ДОНЧЕВА,

АНИ ГЕРГОВА, АНТОАНЕТА ТОТОМАНОВА, БОРЯНА ХРИСТОВА,

ДОНКА ПРАВДОМИРОВА, ЕЛЕНА ЯНАКИЕВА, ЕЛИСАВЕТА МУСАКОВА,

НИНА ШУМАНОВА, СТОЯНКА КЕНДЕРОВА

ДИЗАЙН АНИ КОЛЧЕВА. ПРЕДПЕЧАТ ВАСИЛКА СТЕФАНОВА

ПЕЧАТНИ КОЛИ 4. ФОРМАТ 16 / 70 X 100. ТИРАЖ 360.

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“. 1037 СОФИЯ,

БУЛ. „ВАСИЛ ЛЕВСКИ“ 88

ТЕЛЕФОНИ НА РЕДАКЦИЯТА: 988 28 11 (304, 206).

E-mail dipchikova@nationallibrary.bg; peturveli4kov@abv.bg

ПЕЧАТНИЦА НА НБКМ. СОФИЯ 2010

РЪКОПИСИ НЕ СЕ ВРЪЩАТ. ISSN 0861-847X

АХИТОКЪНА

Хонорари не се изплащат. Всеки автор получава по 1 брой от списание „Библиотека“, в който е поместен негов текст.

Приемен ден за автори — сряда от 14 до 15 часа.

С ъ д ъ р ж а н и е

П р о ф е с и я

ТАТЯНА ДЕРМЕНДЖИЕВА

5 Динамика на българските
книгоиздатели



ИЛОНА КАЛОЯНОВА

10 Продължаващите издания
в България (2000-2008)



АЛЕКСАНДЪР ДИМЧЕВ

17 Достъп до информация,
субекти за формиране на
информационна политика и
за създаване на информация



БИЛЯНА ЯВРУКОВА

23 ALEPH 500 и новите услуги
в Университетска библиоте-
ка „Св. Климент Охридски“



СТЕФКА ИЛИЕВА

28 Оценка на библиотечния
фонд при вторичен подбор



ЖАК ЕСКЕНАЗИ

31 Цитационният показалец
„Българско езикознание“

К р ъ г о з о р

РУМЯНА КОЙЧЕВА

36 Поддържаеме библиотеките
както домовете си.
Интервю с Бреда Карун

Д и с к у с и о н н о

ХРИСТО МАНЕВ

39 Последното стихотворение
на Христо Ботев

М и н а л о

ВЕНЕТА РЯХОВА

47 Позакъснели уточнения
за Яна Язова...



МАРКО ЦВЕТКОВ

49 Масонът
Стилиян Чилингиоров

Ю б и л е й

ГЕРГАНА ПАНОВА

51 С любов към
хората и книгите

О т к л и к

ПОЛИНА СИМОВА

52 Архитекти
на инфосферата

Н о в и и з д а н и я н а Н Б К М

ЕРИКА ЛАЗАРОВА

54 Срещите ми с Библиотека
„Златни зърна“ като
уроци по хуманизъм



ПЕТЯ КАЛУДИНА

58 Постъпили книги
в Сектор „Издания
по библиотечно дело“
в НБКМ



ЕЛХА ДЕНЕВА

61 Библиографски
справки

ДИНАМИКА НА БЪЛГАРСКИТЕ КНИГОИЗДАТЕЛИ

ИЗСЛЕДВАНЕ ПО АКТУАЛНИ ДАННИ
НА АГЕНЦИЯ ISBN

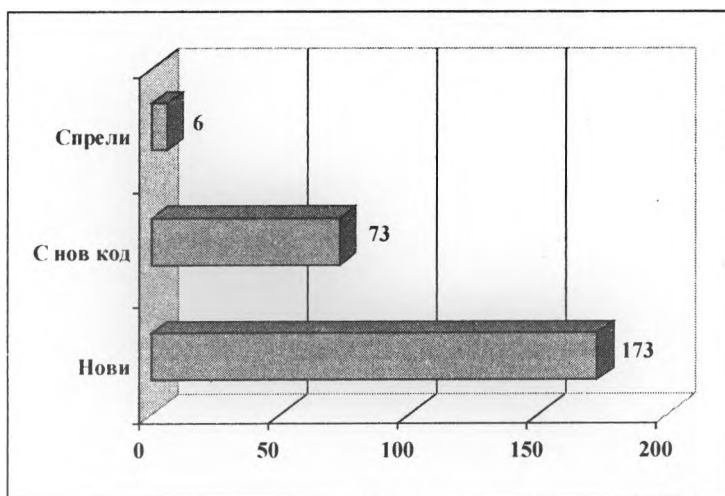
ТАТЯНА ДЕРМЕНДЖИЕВА

Системата ISBN е информационна система за книгоиздатели, без ограничение на собствеността, големината на издателите и издаваната от тях литература. От 1991 г., когато България става член на Международната ISBN система, до края на 2009 г. в Националната ISBN агенция са регистрирани 4129 български издатели. Като за 129 от тях имаме сведения, че са прекратили дейността си.

90% от издателите в България са включени в системата ISBN и техният брой непрекъснато нараства. *Схема 1* показва: нови издатели, които са 177; стари издатели, прекратили дейността си – 6 и издатели, изчерпили издателския код на регистранта и получили нов – 73.

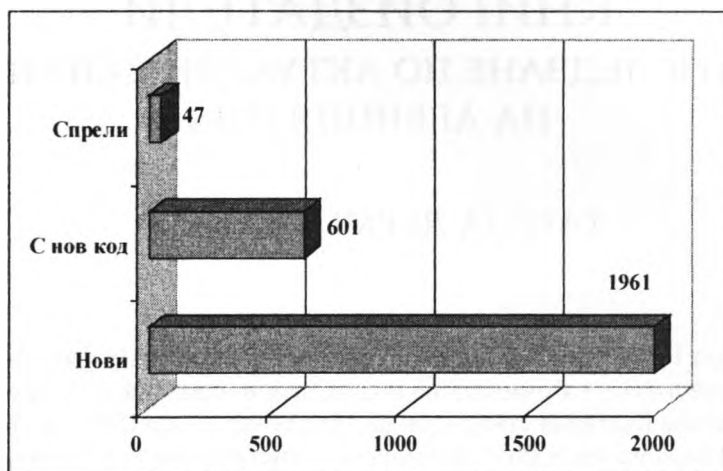
Схема 1

ИЗДАТЕЛИ В СИСТЕМАТА ISBN ЗА 2009 г.



На *Схема 2* са дадени издателите, регистрирани в системата ISBN през XXI в., т.е. за периода 2000–2009 г. те са 1961 или 47.5% от издателите в системата ISBN.

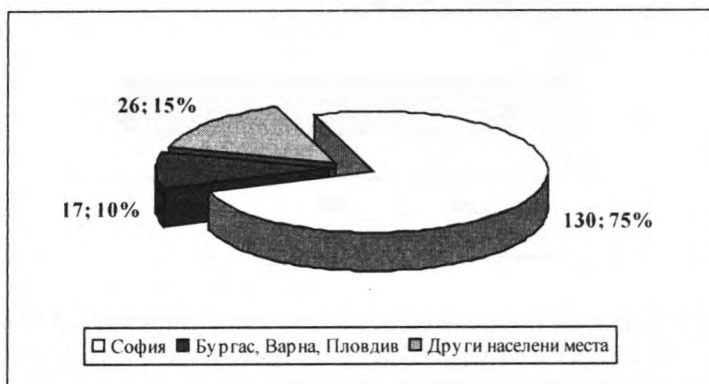
ИЗДАТЕЛИ В СИСТЕМАТА ISBN ЗА 2000–2009 г.



Новите 177 издатели в системата ISBN са преди всичко от София – 130, от големите градове (Бургас, Варна и Пловдив) – 17 и от други населени места – 26. Както се вижда от *Схема 3* преобладаващи са издателите от София с 75.2% от общия дял на новите издатели. Издателите от големите градове са с дял 9.8%, а от другите населени места са с дял 15%. Тези данни са потвърждение на първо място на това, че основният брой от издателите са съсредоточени в София и в същото време се разширява географията на издателската дейност. През 2009 г. новите издатели са от 24 населени места: Арда, Ботевград, Бургас, Бяла Слатина, Варна, Враца, Габрово, Димитровград, Добрич, Дряново, Казанлък, Килифарево, Кърджали, Плевен, Пловдив, Поморие, Първомай, Разград, Русе, Созопол, София, Стара Загора, Троян и Хасково.

Схема 3

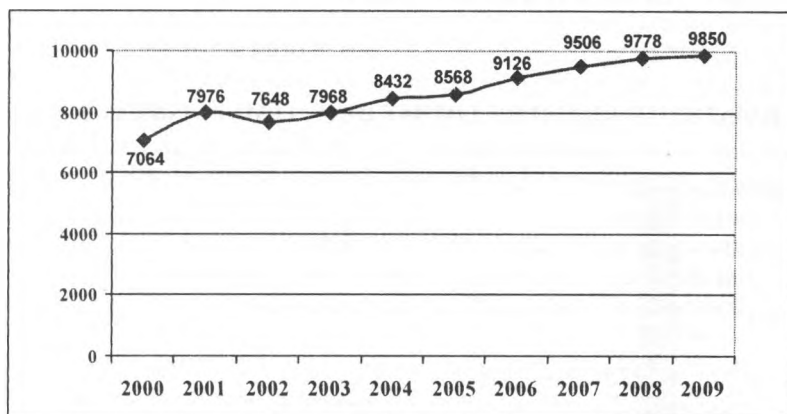
НОВИ ИЗДАТЕЛИ В СИСТЕМАТА ISBN ЗА 2009 г.
(брой и населено място)



Новите 177 издатели за 2009 г. са преди всичко малки издатели и затова са получили петзначни кодове на регистранта. Те са 162 или 93.6% от новите издатели. Издателите, които ще издават повече книги, са 11 и имат присъдени три и четири кодове на регистранта. Те са 6.4% от новите издатели, регистрирани в системата ISBN за 2009 г.

Схема 4

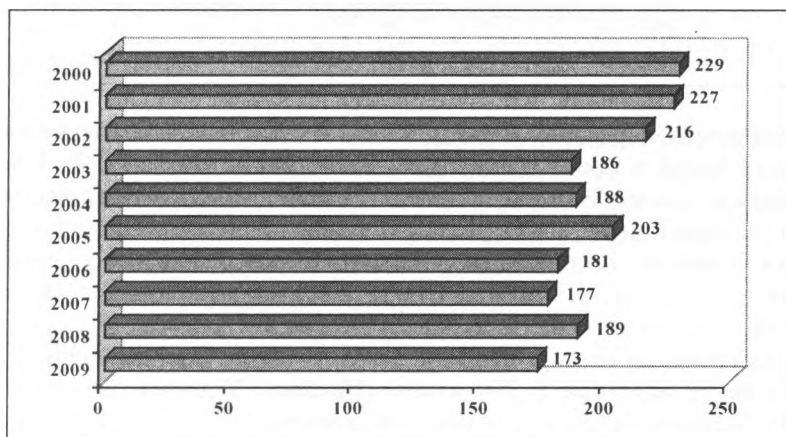
КНИГИ ПОД ПЕЧАТ В СИСТЕМАТА ISBN ЗА 2000–2009 г.



За разлика от книгите под печат през първите години на века, които са: за 2000 г. – 7069 книги; за 2001 г. – 7976 книги, т.е. с около 12% повече; за 2002 г. – 7648, през 2005 г. книгите под печат вече са 8568 или с 18% повече. През 2009 г. е достигнат максимума до сега на книгите под печат – 9850 или с около 28% повече, сравнено с 2000 г. Тези данни могат да се видят на Схема 4.

Схема 5

ИЗДАТЕЛИ В СИСТЕМАТА ISBN ЗА 2000–2009 г.
(по година и по брой)

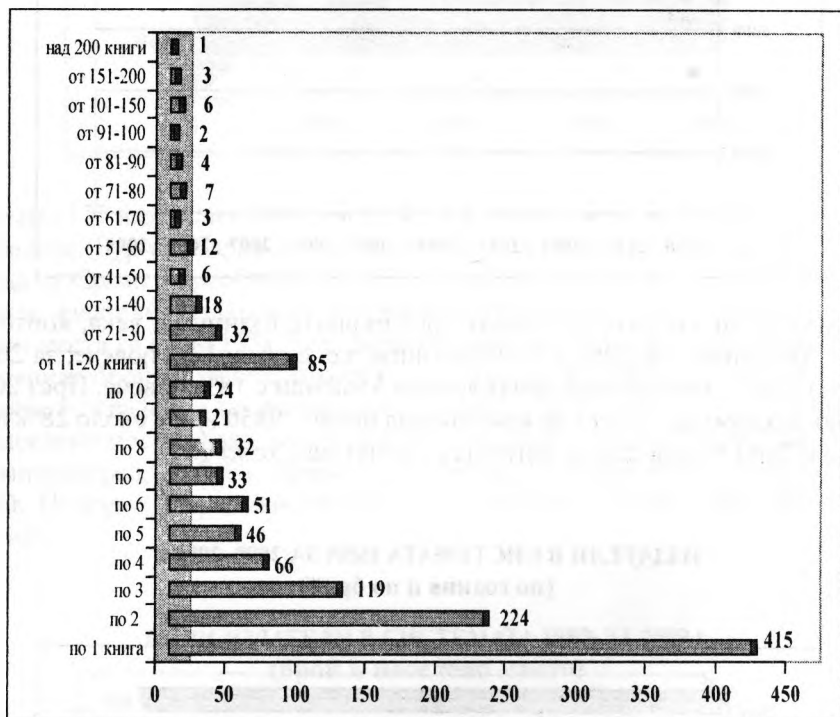


На *Схема 5* е показана динамика на българските издатели, включени в системата ISBN от началото на новия XXI век. Най-много нови издатели са регистрирани в системата ISBN в началото на века за периода 2000–2002 и 2005 г. В следващите години и до сега (2009 г.) новите издатели са с около 15% по-малко.

Реалната картина на българското книгоиздаване се вижда, като се направи сравнение между броя на издателите, заявили книги през дадената година, и броя на заявените книги под печат от същите издатели. Националната ISBN агенция направи изследване по споменатите вече параметри през 2007 г. и сега – през 2009 г. Резултатите през 2009 г. са представени на *Схема 6*.

Схема 6

ИЗДАТЕЛИ И КНИГИ ПОД ПЕЧАТ В СИСТЕМАТА ISBN ЗА 2009 г.



За изследвания период ян.–дек. 2009 г. 1210 издатели са получили ISBN за книгите под печат. От тях 173 са нови издатели за системата ISBN. През 2009 г. 1210 издатели или само 29.3% от издателите регистрирани в Националната ISBN агенция са заявили книги.

Данните показват, че голям дял се пада на издателите, които са заявили само по една книга – 415 или 34.3 %. Това са преди всичко автори-издатели на личното си творчество – художествена, мемоарна и учебна литература.

Немалка група са тези, които наред с другата си основна дейност издават и книги. Това са издатели с 2–4 книги годишно. Условно бихме ги нарекли „случайни“. Техният дял от 33.7% никак не е малък.

От стоте процента на българските издатели, които основно се занимават с книгоиздателска дейност, остават само 32% или 386 издатели. На тези издатели се пада основната част от българските книги и те определят облика на българското книгоиздаване.

Като имаме предвид развитието на българското книгоиздаване, може да групираме тези 386 издателите на няколко групи. Много малки, които издават от 5 до 10 книги годишно. За изследвания период те са 207 издатели или 17% от книгите под печат. На групата на малките издатели се падат по 11–20 книги годишно или 85 издатели – 7%. Средните по големина издатели за страната са тези, които издават книги в рамките на 21–50 книги годишно или 56 издатели, които са заявили за издаване 4.6% от книгите под печат. За големи издателства може да считаме тези, които са заявили книги под печат над 51 книги годишно или 38 издателства – 3.4%. Обикновено това са фирми, които се занимават само с издателска дейност. И в тази група може да се направи разграничаване: като в първата група са издателства на книги от 51 до 100. Те са 28 издателства или 2.6%. Във втората група влизат най-големите издателства, които издават над 100 книги годишно. Според данните от Националната ISBN агенция за книгите под печат те са 10 издателства и представляват едва 0.8% от издателите, заявили книги през 2009 г.

Ако направим сравнение с данните от подобно изследване, проведено през 2007 г., ще отчетем, че има незначително учеличение на издателите, издаващи по една книга годишно. Те са 374 (33%) през 2007-а и 415 (34.3%) през 2009 г. Малките издателства от 77 през 2007-а (6.8%) са се увеличили на 85 – 7% през 2009 г. Има известно увеличение и при големите издателства, като за 2007 г. те са 30, а за 2009 г. са 38.

Изводите, които може да направим, са от наблюдението на издателите за периода ян.–дек. 2009 г.:

- обликът на българското книгоиздаване се определя от 29.3% от регистрираните издатели в системата ISBN;
- преобладаващ е броят на издателите, които публикуват една или до 5 книги. Те представляват 68% от издателите, издаващи книги за годината (2009);
- издателствата, издаващи основната част от българската книга и определящи издателската политика, са едва 32% или 386 на брой;
- българските издатели са преди всичко малки и средни издатели и само 3.4% от тях са големи.

Общия извод от провежданите изследвания е, че независимо от големината на издателя, българското книгоиздаване е частно дело и се нуждае от търговски каталог *Books in Print*, за да има пълна и точна информация за българските книги по веригата *автор–издател–книготърговец–читател–библиотека*.

ПРОДЪЛЖАВАЩИТЕ ИЗДАНИЯ В БЪЛГАРИЯ (2000–2008 г.)

ИЛОНА КАЛОЯНОВА

Изследването на издателската система при продължаващите издания (ПИ) в страната е подготвено въз основа на статистическите данни, които се изпращат в Националния статистически институт, паралелно с текущата регистрация на ПИ, получени по силата на Закона за задължително депозиране на екземпляри от печатни и други произведения в Националната библиографска агенция. Прочуваният период е добра възможност както за утвърждаване на тенденциите, наблюдавани в издаването на ПИ в България, така и за изграждане на цялостна и актуална картина на пъстрата палитра от многоликите ПИ. Най-голяма яснота за настъпващите промени по съдържание, тематика, начин на отпечатване, графично оформление и др. ни предоставят следните параметри: брой издадени заглавия, тираж, съдържание, местоиздаване, издател...

Представените данни се илюстрират с подобрени примери, които характеризират изследвания период.

Брой заглавия

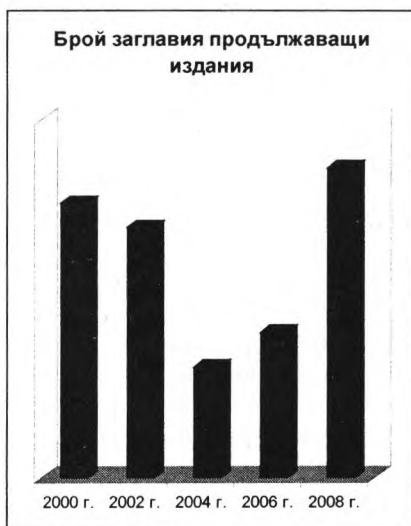
Ако проследим броя на заглавията ПИ за периода 2000–2008 г., то резултатите са следните: през 2000 г. броят на издадените ПИ е 1380 заглавия, от тях вестници – 588 заглавия в тираж 442 570.5 хил., списания – 584 заглавия, и бюлетини – 192 заглавия в тираж 19 149.6 хил., периодични сборници – 16 заглавия в тираж 12.0 хил.; през 2001 г. са издадени 1354 заглавия – вестниците са 497 заглавия в тираж 375 244.2 хил., издадените списания – 530 заглавия и 258 заглавия бюлетини са в тираж 16 999.4 хил., периодичните сборници – 69 заглавия; през 2003 г. – 1320 заглавия, от тях вестници – 418 заглавия в тираж 297 687.7 хил., списания – 530 заглавия и бюлетини – 302 в 17 034.3 хил. тираж, периодични сборници – 70 заглавия. През 2004 г. са издадени 1186 заглавия ПИ в годишен тираж 323 698.4 хиляди, които се разпределят по видове, както следва: вестници – 424 заглавия, списания – 489 заглавия, бюлетини – 223 заглавия, и периодични сборници – 50 заглавия. Издадените заглавия на вестници са в годишен тираж 318 069.9 хил., като на лице от населението се падат 41 вестника. През 2005 г. броят на издадените ПИ е 1243 заглавия, вестниците са с почти непроменен брой в сравнение с 2004 г. – 446 загл. с тираж 310 023.1 хил., като годишно на лице от населението се падат 40 вестника. Издадени са 554 заглавия списания и 192 бюлетини с тираж 13 665.2 хиляди и 51 заглавия периодични сборници с общ тираж 9.7 хил. В сравнение с 2004 г. се наблюдава увеличение на заглавията и тиража, съответно с 4.8 и 5.9%, като за периода 2000–2005 г. броят на заглавията се увеличава 1.2 пъти, а тиражът намалява с 1.4 пъти (28.6%). През 2006 г. у нас са издадени 1272 заглавия ПИ с годишен тираж 347 810.2 хил. От тях: вестници – 446 заглавия с годишен тираж 325 733.1 хил., като на лице от населението годишно се падат 42.3 вестника.

В сравнение с 2000 г. броят на вестниците намалява с 18.2%, а тиражът – с 26.4%, докато в сравнение с 2005 г. броят им се увеличава с 23, а тиражът с 16 милиона. Издадените списания са 590 заглавия, бюлетините – 188, периодичните сборници – 48. Годишният тираж на списанията (18 508.9 хил.) през 2006 г. в сравнение с 2005 г. (9764.0 хил.) се увеличава двойно, а на бюлетините (3650.0 хил.) запазва стойностите си. През 2000 г. са издадени 16 периодични сборника с тираж 12.0 хил., през 2005 г. – 51 с тираж 9.7 хил., а през 2006 г. – 48 с годишен тираж 19.2 хиляди.

През 2007 г. се издадени 1405 заглавия ПИ с общ годишен тираж 336 554 хил. Увеличеният брой заглавия е резултат от присъствието на новата група издания – справочници, годишни доклади и отчети, които след въвеждането на новия стандарт за библиографско описание на ПИ, съобразен с международния ISBD, присъстват в групата на ПИ. Издадените вестници са 448 с годишен тираж 338 590 хил., като на лице от населението годишно се падат 44.2 вестника. В сравнение с 2006 г. броят им се увеличава с 2, а тиражът – с 12 милиона. Издадени са 624 списания и 193 бюлетина, 58 периодични сборници с общ тираж 20 хил. и 82 заглавия справочници, доклади и отчети, като в сравнение с 2006 г. броят на списанията се увеличава с 34 заглавия. Годишният тираж на списанията е 14 351 хил. и в сравнение с 2006 г. намалява с 1.4%, а на бюлетините (3593 хил.) остава в стойностите от предходната година.

През 2008 г. са издадени 1410 заглавия ПИ, от тях: вестници – 449 заглавия в тираж 370 789.0, списания – 655 заглавия, и бюлетини – 162 заглавия в тираж 14 708.0, периодични сборници – 52 заглавия в тираж 18 хил., и справочници, доклади и отчети – 92 заглавия.

Периодът 2000–2008 г. показват тенденция на намаляване на заглавията ПИ, започнала от 1996 г. и достигнала най-ниската си точка през 2004 г., а също и последващо плавно увеличение на броя заглавия. Рязкият скок през 2008 г. е резултат от „приобщаването“ на справочниците, докладите и отчетите към ПИ. Ако разгледаме съотношението между видовете ПИ, то след наблюдаваното увеличение на заглавията вестници до 1996 г., следва спад в издаването им за разлика от списанията, които от 1998 г. трайно увеличават своя брой. През 2000 г. заглавията на вестниците са 588, списанията – 584, през 2005 г. вече вестниците са 446 срещу 554 заглавия списания, за да достигнат през 2008 г. 449 срещу 655 заглавия. Друга характерна особеност е наблюдавания спад в заглавията бюлетини и периодични сборници като резултат от настъпилите финансови затруднения на институции, ведомства, университети.



Съдържание

За периода 2000–2003 г. при всички видове ПИ се наблюдава трайно присъствие на изданията с обществено-политическо съдържание. Това намира най-ярък израз при вестниците – те са от областта на политиката, икономиката, общест-

веното управление, бизнес вестници, вестници с общ информационен характер, следвани от медицина, техника, литература, спорт.

Най-голямо е увеличението на вестниците от сферата на медицината, техниката, селското стопанство, литературата и спортните вестници. Тук достойно място заемат и регионалните вестници, които са с общ информационен характер. При списанията и бюлетините отново водеща позиция имат изданията с обществено-политическо съдържание, след тях са тези от областта на медицината, културата, детско-юношеските издания. Периодичните сборници, в унисон с останалите видове ПИ, се подреждат по следния начин: обществено-политически, издания от областта на природознание, литературознание, техника, култура, медицина, изкуство.

През 2004 г. от всички издадени вестници най-голям е броят на заглавията с обществено-политическо съдържание – 211, а 58 заглавия от тях са от областта на политиката и икономиката, с относителен дял 4.4% от общия тираж. В групата на изданията с обществено-политическо съдържание значителен е броят на бизнес изданията. Най-добре това се проявява при групата издания Управление на производството. Организация на промишлеността, търговията и транспорта. Това са 20 заглавия издадени вестници с тираж 15 926.2 хил., или 5.0% от общия тираж. Групата издания Право. Обществено управление. Социални грижи. Социално осигуряване. Застрахователно дело е с издадени 7 заглавия, като относителният дял на тиража им съставлява 6.7% от общия тираж. Причината за големия тираж е многостранната информация, която носят и с която задоволяват интересите на читателската аудитория по отношение на законите, засягащи бизнеса, борсите и борсовите сесии. След изданията с обществено-политическо съдържание се нарежда групата на природните науки с 86 заглавия, следвана от изданията за развлечение – 20 заглавия, вестниците в областта на Игри и спорт, които са 18 заглавия, но с най-голям относителен дял – 8.0% от общия тираж, следвани от вестници на учебни заведения – 11, детски и юношески вестници – 8...

При списанията, бюлетините и периодичните сборници отново водеща позиция имат изданията с обществено-политическо съдържание – 35.1% от заглавията и 32.8% от годишния тираж на всички издавани през годината списания, бюлетини и периодични сборници, след тях са изданията от областта на здравеопазването и медицината – 15.7%, следват издания от областта на техниката, промишлеността и транспорта – 14.8%, после издания за култура, наука, образование – 8.2%, за изкуство – 4.8%, за езикознание и литературознание – 2.9%... Тези данни са добър индикатор за предназначението на списанията и периодичните сборници като място за научни постижения, информация и резултати.

През 2005 г. отново първото място заемат изданията с обществено-политическо съдържание. 53 са заглавията на вестниците от група Политика, икономика, а относителният дял на тиражът им е 3.2% от общия. Групата Социология, статистика е с 30 заглавия, но те са с най-голям относителен дял – 17.6% от общия тираж. Значително място заемат бизнес изданията, като най-ясно това се проявява при групата издания Управление, администрация и организация – 19 издадени заглавия (вестници) с тираж 21 417.3 хил., или 6.9% от общия тираж. Вестниците с тематика Игри и спорт са 14 с 9.7% относителен дял от общия тираж. През 2005 г. са издадени 9 вестника за деца и юноши, които в сравнение с 2000 г. намаляват 2.2 пъти, и 7 хумористични вестника (колкото и през 2000 г.) с 635.1 хил. годишен тираж, но в сравнение с 2000 г. тиражът им намалява близо 2 пъти.

При списанията издадените заглавия с обществено-политическо съдържание

са 180 с тираж 2 950.1 хил. и 100 броя заглавия на бюлетини с тираж 2578.6 хиляди. Относителният дял на тиражите през 2005 г. от тази група е съответно 30.2% от общия тираж на списанията и 66.1% от тиража на всички издавани бюлетини. Следващата голяма група е Здравеопазване. Медицина с 13.7%, като спрямо 2000 г. броят на заглавията се увеличават с 3 пункта, а спрямо 2004 намалява с 2 пункта. Групата Детско-юношеска литература и Физическа култура. Спорт също е с голям относителен дял на тиража на издаваните списания, съответно 10.9 и 11.0% от тиража на всички издавани списания.

През 2006 г. се запазва тенденцията за първенство на ПИ с обществено-политическо съдържание, което при вестниците е в рамките на 25%. Сред тях най-голям е дялът им от областта на политиката и икономиката – 54%, следвани от областта на социологията – 30%. 19% от общия брой заглавия на издадени вестници са от групата на Приложните науки, 5% от Изкуство и развлечение и 2% от Литература.

Издадените през 2006 г. списания, бюлетини и периодични сборници показват водещо място за тези с обществено-политическа тематика – 39.5% от заглавията и 61.2.0% от общия тираж, следвани от Здравеопазване и медицина – 14%, Техника, промишленост, транспорт – 12,9%, Природни науки – 3,6%, Търговия – 3,2%, Детско-юношески издания – 2,6%...

През 2007 г. най-висок е процентът на заглавията с обществено-политическо съдържание – 25% при вестниците и 35.4% при списанията, бюлетините и периодичните сборници. При вестниците водеща позиция сред заглавията с обществено-политическо съдържание има групата Политика, икономика с 57%, група Социология, статистика – 36%. Следващите групи са със съдържание от областта на Приложните науки – 20%, от областта на Изкуството и развлеченията – 4,7% и др. При списанията второ място е за изданията от областта на Здравеопазване, медицина – 13,8%, следвани от Техника, промишленост, транспорт – 11,6%, Природни науки – 4,9%, Спорт – 3,8%...

Съдържанието на издадените ПИ през 2008 г. е от областите на: Обществено-политическа литература – 45%, Техника – 9,8%, Здравеопазване и медицина – 8%, Образование – 4,2%, Спорт 2,5%, Детско-юношеска литература – 2%, и др. Забелязва се разместване в отделните групи в сравнение с предходните години, което се дължи на непрекъснато увеличаващия се брой издания от областта на информационните технологии, многото детски вестници и списания, а увеличени брой на заглавия от областта на образованието е свързан с голямата група справочници за кандидатстване след 7. клас и в университетите.

Местонаиздаване

През целия период първото място се заема от София-град. Вестниците, които се издават в столицата, през 2000 г. са 43,7% от общия брой, през 2001 г. – 50% от общия брой, 2002 г. – 51%, а през 2003 г. са 53%. Това е трайна тенденция на повишаване процента на издаваните вестници в София-град, която започва от 2001 г. За периода 1989-2000 г. първото място заемат регионалните вестници. Списанията и бюлетините, издадени в София-град през 2000 г., са 90,7% от общия брой, през 2003 г. те са 88,8%. Увеличението в издаването на този вид издания извън столицата се дължи на развитието на издателската дейност, на многото нови университети и филиали на университети в страната. Ако проследим броя на ПИ по области, то подреждането за 2002 г. е: Варна – 20,6%, Пловдив – 17%, Плевен –

7%, Русе и Стара Загора – по 8,2%, Велико Търново – 6,3%, Габрово – 5,3%, Бургас и Кюстендил – по 4,8%. За същия период в област София-град се издават 72,9% от списанията, бюлетините и периодичните сборници. През 2003 г. в София-град се издават 73,2% от списанията, бюлетините и периодичните сборници, а отделно по области: Пловдив – 38,5%, Варна – 33,1%, Стара Загора – 16,1%, Велико Търново – 11,6%, Бургас – 11,7%, и др. През разглеждания период започна издаване на регионални ежедневници – в. „Труд“ и в. „24 часа“ вече имат свои издания в Бургас, Варна, Враца, Плевен, Пловдив, Шумен, Стара Загора...

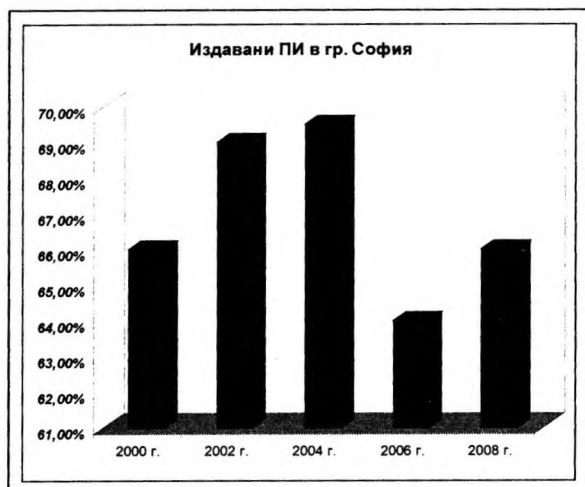
През 2004 г. издадените вестници в София-град са 73,7% от всички ПИ, а останалите 26,3% се разпределят по области както следва: Пловдив – 27,3%, Варна – 22,1%, Стара Загора – 12,0%, Велико Търново – 9,7%, Бургас – 8,5%...

През 2005 г. най-много вестници са издавани в София-град – 60% от общия брой, а останалите се разпределят в областите: Пловдив – 10%, Варна – 8,9%, Враца – 7,8%, Плевен, Стара Загора, Велико Търново – по 6,9% и др. Издадените списания, бюлетини и сборници по области следват същия модел – в София се издават 73,8%, а останалите 26,2% се разпределят по области: Пловдив – 28,5%, Варна – 22,3%, Стара Загора – 15,6 %, Велико Търново – 12,1%, Бургас – 9,5%, Габрово – 4,5%...

Водещ в издаването на вестници през 2006 г. е София-град с 238 заглавия, като относителният им дял е 53.4% от всички издадени в страната вестници. В сравнение с 2005 г. се наблюдава намаляване с 6.9 пункта. Делът на тиража им през 2006 г. е 90.5% от общия тираж и в сравнение с 2005 г. се увеличава с 1.2 пункта. Издаваните вестници извън столицата се разпределят в областите: Варна – 10% Пловдив – 9,5%, Враца – 8,5%, Стара Загора – 8,3%, Велико Търново, Бургас, Хасково – по 7,1%...

Издадените списания, бюлетини и сборници по области се разпределят както следва: в София се издават 74,1%, а останалите 25,9% се издават в следните области: Пловдив – 27,6%, Варна – 26,3%, Стара Загора – 15,0%, Велико Търново – 13,4%, Бургас – 8,5%, Русе – 4,5%...

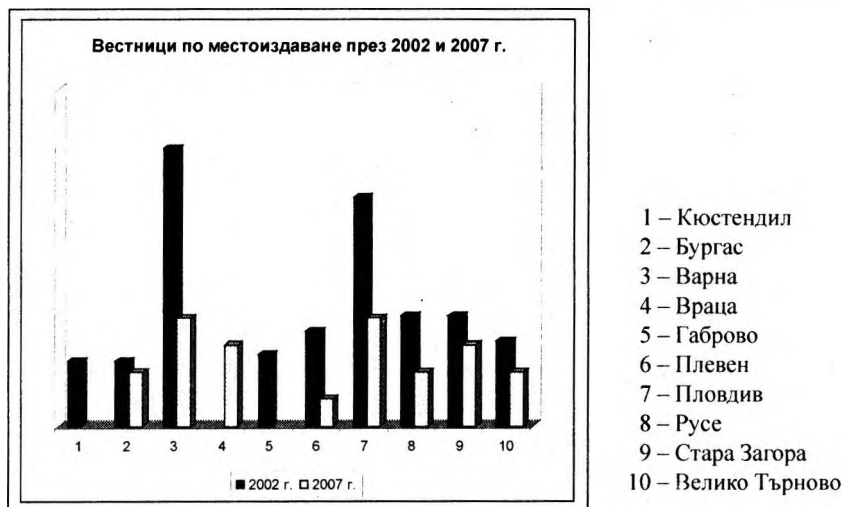
По брой на издаваните вестници през 2007 г. водеща административна област е София (столица) – 230 (с 8 по-малко в сравнение с 2006 г.), като относителният им дял е 51.3% от всички издадени в страната вестници. В сравнение с 2000 г. този



дъл се увеличава със 7.6 пункта, а спрямо 2006 г. намалява с 3.1 пункта. Делът на тиража им през 2007 г. е 88.6% от общия тираж и спрямо 2006 г. намалява с 2.7 пункта. От издаваните заглавия вестници извън столицата на първо място са: областите Пловдив и Варна с 8%, след тях се нареждат Враца с 6%, Стара Загора с 5,9%, В. Търново и Хасково с по 4% и т.н.

През 2007 г. издадените списания, бюлетини и сборници по области са в следния ред: в София се издават 74%, а останалите 26% се разпределят в областите Пловдив – 26%, Варна – 25,3%, Стара Загора – 13%, Велико Търново – 14%, Бургас – 6,2%, Русе – 4,2%...

По показател *Местоиздаване* през 2008 г. относителният дял на вестниците, издадени в София-град, е 48.6% от всички в страната. В сравнение с 2007 г. този дял намалява с 2.7 процентни пункта. Издадените списания, бюлетини, периодич-



ни сборници в столицата са 74,3% от общия брой, а извънстоличните издания се разпределят по области: Варна – 10%, Пловдив – 6%, В. Търново, Русе и Бургас – по 5%, Благоевград и Враца – по 2,5%.

Издател

Периодът 2000-2008 г. показва стабилизиране в утвърждаването на частната издателска институция. Създадените още от 1993 г. издателски комплекси, издателски къщи, пресгрупи с добра структура и база укрепиха позициите си и през разглеждания период. Сред вестниците водеща позиция заемат: през 2004 г. „Медиа холдинг АД“ с 13 вестника, Пресгрупа „168 часа“ с 11 вестника, „Резон медия груп“ с 8 вестника, като 5 от тях са за обяви за имоти, „РДА Дикта“ с 5 вестника. През 2006 г. първото място сред издателите на ПИ е запазено за Националния статистически институт – с 27 заглавия списания и бюлетини, следван от Университетско издателство „Св. Климент Охридски“ – с 13 заглавия списания и периодични сборници, „Медиа холдинг“ – с 11 заглавия вестници и „168 часа ЕООД“ – също с 11 заглавия вестници и списания, „Икономедиа АД“ – с 8 заглавия вестници и списания. През 2008 г. „Медиа холдинг“ е с 11 заглавия, „Резон ООД“ – с 9 заглавия, „168 часа ЕООД“ – с 8 заглавия вестници. Различна е ситуацията за същата година при издателите на списания, бюлетини и периодични сборници – тук

водеща позиция имат научни институти, университети, академии – Академичното издателство „Проф. Марин Дринов“ е представено с 35 заглавия списания и периодични сборници, Националният статистически институт – с 32 заглавия бюлетини и списания, Центърът за информация по медицина – с 24 заглавия бюлетини и списания, Университетското издателство „Св. Климент Охридски“ – с 19 заглавия периодични сборници и списания, Министерството на образованието и науката – с 17 заглавия списания, издателство „Егмонт България“ – с 10 заглавия списания. От 2000 г. започна увеличаване на заглавията ПИ от областта на информационните технологии, което завоюва от 2007 г. насам по-предни позиции за IDG, PAM Publishing, Top Team Co сред останалите издатели.

Заклучение

От изследването на продължаващите издания, излезли през периода 2000–2008 г., могат да се направят следните изводи:

1. Характерна особеност за разглеждания период е засиленото участие на информационните технологии в подготовката на ПИ, което постави и началото на издаването им на електронен носител и в онлайн среда. Появиха се електронни вестници, електронни версии на печатни издания и електронни научни списания, а част от своята продукция издателите представят само в електронен вид. Динамиката в новите форми на издаване на ПИ е доказателство за професионалното, технологичното и отчасти финансово утвърждаване на издателите.

2. Периодът 2000–2008 г. се характеризира със стабилност на излизащите ПИ в посока на спад на тиражите и броя заглавия. Тенденцията към намаляване на стойностите продължава до 2007 г., след което започва плавно увеличение, което достига показателите от началото на разглеждания период. Причините са комплексни – предпазливо проучване на пазара, възможностите на новите технологии, но най-съществената е драстично намалелите покупателни способности на библиотеките и гражданите в страната.

През разглеждания период се открояват и следните тенденции:

➤ непрекъснатото увеличение на броя на списанията (от 584 в началото до 655 в края на разглеждания период);

➤ намаляване на броя заглавия вестници от 588 до 449 в края на периода и на броя заглавия бюлетини, а периодичните сборници са с постоянни стойности в рамките на 48–50 заглавия;

➤ през 2007 г. се появяват нови видове ПИ – справочници, годишни доклади и отчети;

➤ през периода 2000–2008 г. издаваните заглавия ПИ се разпределят по области в следния ред: София, Пловдив, Варна, Велико Търново, Бургас, Стара Загора, Враца, Русе, Благоевград и т.н.

➤ най-голям е дялът на ПИ с обществено-политическото съдържание, следват: медицина, технически науки, природни науки, спорт, изкуство и развлечение;

➤ най-голям брой издателства са ситуирани в София-град;

➤ наблюдава се бързо и ефективно въвеждане на новите информационни и комуникационни технологии в издаването на ПИ.

ДОСТЪП ДО ИНФОРМАЦИЯ*, СУБЕКТИ ЗА ФОРМИРАНЕ НА ИНФОРМАЦИОННА ПОЛИТИКА И ЗА СЪЗДАВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА КООПЕРИРАНЕ

АЛЕКСАНДЪР ДИМЧЕВ

Обществените промени в България (1989–2009) и последствията за информационния сектор

След промените от 1989 г. България изпадна в сериозна икономическа криза. В сходна ситуация се развиваха и останалите държави от бившия социалистически блок от Централна и Източна Европа. Страната ни бе сред най-засегнатите от тези процеси. Кризата се отрази особено остро в първите 10–12 години от прехода. След 2000–2002 г. постепенно реформите започнаха да дават своя положителен резултат. С приемането на България през 2007 г. за член на Европейския съюз надеждите за стабилизация на обществото и за положителна промяна в развитието на икономиката, образованието, културата и др. области започнаха да придобиват по-реални измерения. За съжаление негативните процеси, свързани с глобалната икономическа криза, които се появиха и в нашата страна, налагат отново свиване и ограничаване на публичните разходи. Финансовата и икономическата криза доведе до значително свиване на БВП – 4,8% за 9-месечието на 2009 г. Прогнозата, заложена в бюджета за 2010 г., е за спад на икономиката с 6,3%, Новото правителство, което е на власт от юли 2009 г., декларира своите приоритети, за които ще се търси запазване на позициите, сред тях е образованието. Въпреки идеите за запазване на процентното съотношение на средствата в този сектор в рамките на БВП, реалните средства намаляват. Редуцират се и средствата за наука и култура. Именно в тези сектори се намират субектите, които определят информационната политика в страната, осигуряват информация, създават информационни продукти и услуги и формират гръбнака на информационната инфраструктура.

Статистически данни за някои по-важни параметри, имащи отношение към информационния сектор (участници и потребители на информация):

- Населението на България е 7,6 млн. души. За периода от 1989–2008 г. то е намаляло с около 1,3 млн. души.
- В страната има 51 официално признати висши училища и колежи (42 университета и специализирани висши училища и 9 колежа, от тях – 37 държавни и 14 частни). Съществуват и много други без официална акредитация. Увеличеният брой на висшите училища и неефективният контрол върху тях са сред причините за снижаване качеството на висшето образование в част от тях.

*Докладът е представен на конференцията на COBISS 2009, състояла се в Марибор, Словения, 11–12 ноември 2009 г.

- Броят на студентите от около 188 479 през 1990 г. е нараснал на 264 463 през 2009 г.

- В страната съществуват близо 150 изследователски центрове и институти, прилежащи към висшите училища, Българската академия на науките, Селскостопанската академия и др. Изследователските структури се издържат основно чрез държавно финансиране.

- Броят на учените и преподавателите, които работят във висшите училища и научните организации, е около 23 000 души.

- Делът за финансиране на образованието от БВП възлиза на 4,2%, той се счита като недостатъчен.

- Страната инвестира около 0,5% от своя БВП в наука, което е значително по-малко от средното ниво за ЕС – 1,84 %. След България по общи разходи като дял от БВП за изследователска дейност остават само Кипър и Румъния. Оценката на разходите на наука сочат още един тревожен резултат. Докато в страните от Европейския съюз около 2/3 от разходите за изследователска дейност се предоставят от страна на бизнеса, у нас има много слабо частно финансиране – около 0,1% от БВП. Това е десет пъти по-малко от средното за ЕС – 27 (1% през 2005 г.). Ниският дял на частното субсидиране у нас е свързан със структурата на икономиката и състоянието на бизнес средата.

Информационна политика

След 1990 г. липсват сериозни и ясно дефинирани политики от страна на държавата за библиотеките, информационния сектор и инфраструктура.

В периода на прехода библиотечно-информационното осигуряване на българската наука изостана драстично в сравнение с водещите страни, а също така и по отношение на страните от Централна и Източна Европа, с които имаме съизмерими библиотечно-информационни инфраструктури и системи (като основни субекти на информационното осигуряване на науката и висшето образование). В резултат на липсата на политика и стратегии за развитие на този сектор, учените изпаднаха в ситуация да разполагат с 30–40 пъти по-малко възможности за информиране за постиженията в науката в сравнение с техните колеги от посочените страни. Поради отсъствието на политика в България бяха закрити около 4000 библиотеки и информационни центрове от общо съществуващи към 1989 г. около 10 000. Една част от тях бяха неефективни и беше нормално да бъдат затворени. За съжаление бяха премахнати и добри библиотеки и информационни звена, което се отрази на информационното осигуряване на населението. В доклада „Милениум“, подготвен от европейски институции, страната ни бе посочена на последно място от всички европейски държави по базови параметри, свързани с развитието и финансирането на библиотеките (1999). Поради финансови трудности новите технологии и услуги бавно си пробиват път. Към 2009 г. около 30% от населението има достъп до интернет, делът на младите между 14–25 г. в тази цифра е около 80%. Броят на читателите на библиотеките възлиза на 17,3% от населението на страната, положителното е, че делът на младите хора е около 70% от общото число на потребителите.

В годините след 1990 г. българската библиотечна колегия направи опити и положи сериозни усилия да започне модернизацията на библиотечния сектор, да съхрани добрите постижения и да спре разпада на библиотечната мрежа. В основата на тези политики застана Съюзът на библиотечните и информационните работници (Българската библиотечно-информационна асоциация), Фондация „Отворено общество“ и др. Проектите винаги са били в съзвучие с международните

тенденции за търсене на икономически изгодни и ефективни модели за действие и реструктуриране, и осъвременяване на библиотечната инфраструктура. Те са ориентирани към провежданите политики в ЕС и съвременните практики. Бяха разработени значими проекти и инициативи: проект за Закон за библиотеките – 1993 г.; проект „КОМПАКТДИСК“ – 1994 г.; проект „Изграждане и развитие на национална библиотечно-информационна мрежа (НАБИМ)“ – 1993 г.; проект „Национална програма за опазване на Националния библиотечен фонд“ – 1997 г.; проект за библиотечно законодателство – 1997 г.; създаване на Национален център за непрекъснато обучение на библиотекари – 1999 г.; мегапроект „Шанс за българските библиотеки за XXI век“ – 1999 г. и др.

За съжаление при реализацията на проектите държавните институции, въпреки че при повечето от инициативите декларираха, че застават зад тях и ги подкрепят, впоследствие се отказаха от своите ангажменти и не подкрепиха ресурсно и реализацията им. По този начин бяха пропуснати много средства от спонсори, международни организации, което доведе до драстично изоставане на българските библиотеки и на информационния сектор.

В последните няколко години можем да говорим за активизиране и известна промяна по отношение на информационната политика и библиотечния сектор. Като конкретни стъпки могат да се посочат следните:

- Разработена е и е приета **Национална стратегия за развитие на информационното общество в Република България (1998)**. Документът обаче не е финансово обвързан. Действията за реализацията на стратегията зависят от разбирането на отделните сектори и институции, отговорни за нея.

- Приета е **Национална стратегия за развитие на научните изследвания (2009–2019 г.)**. В нея са заложени мерки за: развитие на информационни услуги; масирано използване на новите информационни технологии; създаване на депозиториум за електронна информация; формиране на консорциум за бази данни с научна информация за нуждите на образователната и научната сфера. Ще бъде отделено внимание и на изграждането и развитието на национални научни мрежи, в които научна информация, знания и технологии се обменят свободно. Предвижда се до 2014 г. да бъдат създадени поне 2 национални научни мрежи, а до 2019 г. техният брой да достигне 5. От капацитета и функционалните характеристики на тези мрежи, както и тяхната обвързаност с европейски и световни научни мрежи, до голяма степен зависят възможността и интензитетът на провежданите съвместни и интердисциплинарни научни изследвания и постигането на по-значими приложни резултати. През 2009 г. е разработена **Програмата за развитие на образованието, науката и младежките политики в Република България за 2009–2013 г. и План за действие** за нейната реализация.

- Правителството прие **Национална стратегия за развитие на широколеновия достъп (ноември 2009)**. В периода 2010–2013 г. се предвиждат действия, които да изравнят възможностите на жителите на отдалечените населени места и хората с увреждания, за които домът е най-добре приспособеното работно място. През 2010 г. ще бъдат разработени 26 пилотни проекта за малки места с население до 20 000 души, а през 2011 г. – още 50 проекта, което ще предостави възможност за над 1,3 млн. жители на страната да ползват бърз интернет. Сега достъпът до високоскоростен интернет е доста под средните нива в Европейския съюз.

- През 2009 г. Народното събрание прие **Закон за обществените библиотеки** (по проект на СБИР, Министерството на културата и Британския съвет в България). Посредством него се регулират отношенията за този вид библиотеки (Наци-

оналната библиотека, регионалните библиотеки – 27, и читалищните и общински библиотеки – около 3700) и формирането на мрежа на обществените библиотеки.

- От 2009 г. стартира **консорциум за национален абонамент за научни бази данни**. Посредством абонираните информационни ресурси се осигурява достъп на над 55 университети и научни институти в страната до информационните платформи на ELSEVIER (Холандия) за: Science Direct, Scopus, Engineering Village, Embase.com; THOMSON REUTER SERVICES (Великобритания) за ISI Web of Knowledge и др; ProQuest Central (Великобритания). Реализацията на идеята е сериозен принос за българската наука и образование.

- **Предоставяне на делегирани бюджети за библиотеки в страната**. Идеята се реализира чрез ежегодно приемане на решение на Министерския съвет на Република България. Посредством него държавата провежда своята политика за допълнително финансово подпомагане на отделни дейности и сектори. В това число влизат и публичните библиотеки. Търси се стабилитет за финансирането и за осъществяването на техни дейности. За библиотеките и читалищата подкрепата се изразява в осигуряване на субсидия за работна заплата за сътрудници, работещи в тях, както и за дейности.

- **Проект „Книги за библиотеките“**. Инициативата на Министерството на културата по Програма „Българските библиотеки – съвременни центрове за четене и информираност“ цели да подпомогне българските библиотеки със средства за развитие и обновяване на техните колекции с книги и други информационни източници. В социален контекст проектът цели да активизира интереса към книгата и четенето и да съдейства за развитие на библиотеките като основни центрове за духовност, придобиване на знания и информация. Участието в програмата е на конкурсен принцип. През 2007 г. **Министерството на културата е осигурило по проекта 1 999 892 лв., с които са подпомогнати 1317 библиотеки. За 2008 г. кредитната сума е около 3 млн. лв.** Поради затруднения в резултат на кризата за 2009 г. е замразено финансирането на проекта.

- От 2008 г. стартира **програмата „Глоб@лни библиотеки – България“ на Фондация „Бил и Мелинда Гейтс“**, Министерството на културата и Българската библиотечно-информационна асоциация (ББИА). Посредством проекта ще бъдат подкрепени около 1200 български публични библиотеки с идеята да де превърнат в информационни центрове за местното население. Ще бъдат обучени и 3000 библиотекари. Общата сума на проекта е около 50 млн. щатски долара. С реализацията на програмата се търси модернизиране на библиотеките, засилване на тяхната роля, отговорностите и влиянието в обществото. Цели се също така да бъдат въведени масирано нови информационни технологии. Да се осигури достъп на населението до интернет и да се преодолее информационното неравенство. Да се насърчи участието на гражданите в управлението, социалното сближаване и приобщаването им към глобалното информационно общество. Да се направят информацията и комуникациите достъпни за повече хора чрез обществените библиотеки чрез предоставяне на безплатен достъп да компютри, информация и интернет. 455 обществени библиотеки от 234 общини на страната са предложени за включване в първата фаза (Етап 2009) на програмата.

Субекти, които участват и които трябва да поемат роля за създаване, обмен на информацията и използване на знанието

По-важните субекти, които имат отговорности в този процес са:

1. Министерство на образованието науката и младежта. Задачата на тази

институция се свързва с: финансиране и нормативно регулиране на проекти, стандарти, дейности и изисквания към университетите и научните организации по отношение на информацията, която е необходимо да се събира, съхранява и предоставя за нуждите на науката и образованието (регистри за науката и изследванията, за проекти, за учените, за формирането на репозиториуми за научно знание и др.); организиране на консорциум за бази данни и др.

2. Министерството на културата. Отговаря за: националната политика по отношение на библиотечния сектор; координира и частично финансира изграждането на Национална автоматизирана библиотечно-информационна мрежа; има отговорност за реализация на Проекта „Глоб@лни библиотеки“; подпомага проекта, свързан с COBISS; осигурява частична финансова подкрепа за подобряване на капацитета и ресурсите на обществените библиотеки; координира международни проекти, свързани с участието на български библиотеки в тях; развива политики за дигитализация на културното наследство и др.

3. Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Поддържа националната библиография. Въвежда и координира проекта за COBISS на национално ниво – конвертирала е около 600 000 библиографски записа. Дигитализира част от националното документално наследство – досега има 40 000 дигитализирани файла. Участва в Библиотека Европеана и др. подобни проекти и мрежи за обмен на информация.

4. Университетите и университетските библиотеки. Да създават електронни депа за открит достъп до информацията – за научните изследвания, публикациите на преподавателите, учебните материали, документация, лекции и др. Да дигитализират документи, да участват в автоматизирани мрежи за обмен на информация и в информационни обединения и консорциуми.

5. Научни организации и големи научни библиотеки. Да организират или да участват в репозиториуми с информация за научни изследвания, изследователски проекти, публикации... Да дигитализират документи, да се включват в автоматизирани мрежи за обмен на информация, информационни обединения и консорциуми.

6. Регионалните библиотеки – 27 на брой. Да развиват процесите за автоматизация и участие в библиотечно-информационни мрежи. Да дигитализират документи, които представляват обществен интерес, най-вече свързани с краезнанието. Да представят локалното културно наследство.

8. Българска библиотечно-информационна асоциация (ББИА). Има много съществено място и роля за развитието и стабилизирането на библиотечния сектор чрез редица проекти и идеи, осъществявани от нея в национален и международен план. Нейно дело и в сътрудничество с други партньори са едни от най-важните инициативи и проекти за библиотеките през последните 20 години. Сред тях се открояват Закон за обществените библиотеки, Закон за депозита, развитие на Национална автоматизирана библиотечно-информационна мрежа, програми за квалификация на библиотекари, лобистка и застъпническа дейност в полза на библиотеките и др. Понастоящем ББИА участва като партньор в реализацията на проекта „Глоб@лни библиотеки“.

Сравнителни индикатори за европейското научно пространство и информационни системи, които ги поддържат
За България от особено значение в този аспект е изграждането и поддържането на следните бази данни за:

- учените в България;

- изследователски проекти и научни изследвания;
- обмен на студенти и преподаватели;
- културна индустрия и културно наследство.

Наличие и търсене на ефективни форми за коопериране с цел предлагане на подкрепа за науката и развитието на знание в Балканския регион

Тук могат да бъдат посочени следните примери и потенциални възможности за коопериране:

1. COBISS – безспорно много добра и перспективна инициатива за коопериране и обмен на информация между библиотеките от региона. В нея се включи България чрез Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ и още 5 библиотеки.

2. Наличие на Асоциация на директорите на националните библиотеки от балканските страни, създадена през 2002 г. в България.

3. Асоциация на балканските библиотеки, създадена в Турция през 2009 г. Към нея има формирана секция за академични библиотеки, чиято конференция се проведе през октомври 2009 г. в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ – Университетска библиотека.

4. Да бъде създадена съвместна магистърска програма по библиотечно-информационни науки с преподаватели от различни страни в региона. Подобна възможност може да започне да се реализира след организиране на среща на преподаватели, например в София, през ноември 2010 г.

5. Да се търсят възможности за дигитализация на различни документи, които представляват интерес за страните. Финансиране може да се търси от европейски фондове.

6. Да се обмисли идея за създаване на общ консорциум за закупуване на базирани данни в областта на науката за няколко страни от региона.

Посочените асоциации заедно с националните, както и други подобни инициативи и обединения, могат да изиграт много съществена роля за бъдещи съвместни проекти в региона. Това е пътят чрез зачитане на взаимните интереси на партньорите и разширяване на контактите между колегите, работещи в информационната и библиотечната области. По този начин ще бъдат преодоляни и някои предразсъдъци, плод на историята и на протичащи събития в отделни периоди от нашето общо съжителство.

Заключение

Краткият обзор представя основни възлови моменти от случилото и ставащото в библиотечно-информационния сектор в последните 20 години. Очертаната картина е белязана със сериозни проблемни полета поради липсата на политика на държавните институции към библиотечно-информационния сектор. Наред с това очертава и определени постижения, най-вече в резултат на активната позиция на библиотечната колегия, най-вече в лицето на професионалната асоциация, на усилия на отделни библиотеки и представители на професията. В глобалния свят и в епохата на общество на знанието, в които живеем, се налага изводът и за търсене на по-широко участие на нашите библиотеки в контекста на международни програми и проекти, както и на засилване за сътрудничеството с библиотечно-информационните, образователните и др. институции от региона. До голяма степен това ще зависи и от лидерските умения и професионализма на хората в професията.

ALEPH 500 И НОВИТЕ УСЛУГИ В УНИВЕРСИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

БИЛЯНА ЯВРУКОВА

Университетската библиотека „Св. Климент Охридски“ въведе успешно през 2009 г. интегрираната библиотечно-информационна система ALEPH 500. Разработена е от израелската фирма Ex Libris и обхваща всички процеси в библиотеката. Фирмата производител анализира поставените проблеми и идеи на библиотеките, които използват този софтуер, и непрекъснато усъвършенства системата.

ALEPH 500 е гъвкав продукт, който може да бъде адаптиран според специфичните изисквания на библиотеката, в която се използва. Интерфейсът на продукта е изключително лесен за ползване както за библиотекарите, така и за потребителите на библиотеката. Системата работи с Unicode, което означава, че могат да се създават и съответно търсят документи на различни азбуки – латиница, кирилица, на гръцки език и др., а също така издания на китайски, японски и др. езици. ALEPH 500 поддържа следните формати от фамилията MARC 21: Формат за библиографски данни, Формат за контролни данни и Формат за данни за фонда. Интегрираната библиотечно-информационна система ALEPH 500 се състои от 7 модула:

- Комплектуване и периодика;
- Каталогизация;
- Обслужване;
- Междубиблиотечно заемане;
- Учебни ресурси;
- Web OPAC;
- Административен модул.

В библиотеката първо започнаха да функционират трите най-важни модули – комплектуване и периодика, каталогизация и обслужване.

Модулът *Комплектуване и периодика* има две основни функции – подпомагане на процеса по комплектуване на книги и обработка на новопостъпващите периодични издания. Той позволява проследяването и контрола на постъпващата литература в библиотеката. В него се съдържа информация за всеки доставчик, от когото са получени заглавия през съответната година, стойността на инвентирания заглавия, възможност за извличане на списъци със заглавия, които библиотеката иска да закупи или получи по книгообмен (използвайки въведените поръчки) и изпращането им по електронна поща на съответния доставчик. В модула се работи с предварително заложен бюджет и във всеки един момент може да се направи справка на каква стойност са инвентирания книги, кой е номерът на фактурата, с която са закупени получените издания в библиотеката. В Университетската библиотека се работи с няколко основни бюджета:

- на периодичните издания;
- на книгите, постъпили чрез покупка;
- на книгите, постъпили по депозит;
- на книгите, постъпили чрез дарение;
- на книгите, постъпили по книгообмен и др.

В този модул се обработват и периодичните издания, постъпващи в Университетската библиотека. Има възможност за проследяване на абонамента и разпечатване на рекламация, когато се установи, че не са получени книжки от определено издание.

В модула се създава и съдържа информация за екземплярите на монографиите и книжките на периодичните издания през текущата година. За всеки екземпляр се въвеждат данни за филиална библиотека, в която се намира съответното издание; баркод, с помощта на който се достига лесно и бързо до екземпляра; инвентарен номер и дата на инвентариране; цена на изданието; информация за статуса на екземпляра – дали е в хранилище или в читалня, дали екземплярът е изгубен или отчислен, обработва ли се или вече е в Централната библиотека, или в съответната филиална библиотека и предстои да бъде сигниран и предоставен за ползване на читателите. Този модул е най-труден за работа, тъй като в него се вписва цялата счетоводна информация за постъпващите документи, нанасят се поръчките за всяко едно заглавие – без значение дали е монография, периодика или други вид издания, създават се екземпляри, отбелязва се колко екземпляра са получени, дали се очакват още и т.н. За всички тези операции се минава през много екрани и менюта. Всичко това изисква голямо внимание и съсредоточеност от страна на библиотекарите.

В модула *Каталогизация* се прави библиографско описание на постъпващата литература в библиотеката. Университетската библиотека наред с новата система въведе и формата MARC 21. Той предоставя възможност за представяне на основната информация, необходима за идентифицирането на един документ: автор, заглавие, авторска отговорност, поредност на изданието, физическа характеристика на изданието, издателски данни, международни стандартни номера и т.н. В същото време в този формат са предвидени и специфични полета за различните видове материални носители.

При въвеждането на новата интегрирана библиотечно-информационна система Университетската библиотека беше поставена пред избора кои правила за библиографско описание да използва при създаването на библиографските записи – дали да се продължи досегашната практика и да се спазват българските правила или да се премине към използване на Англо-американските правила за библиографско описание. Единодушно беше решено, без дълга дискусия, да се продължи традицията и да се спазват българските правила и стандарти за библиографско описание. Това не е проблем при работа с формат MARC 21, тъй като той е съобразен с множество международни стандарти и съдържа достатъчно голям избор от полета и подполета, в които да бъде вписана необходимата информация. Надяваме се в най-скоро време да е възможно да се обменят записи и с Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ след въвеждане на продукта COBISS. Една от функциите му е конвертирането на записи от формат COMARC във формат MARC 21. Според характеристиките на системата това ще се извършва автоматично при свързване на двата сървъра с протокол Z39.50.

MARC 21 е не само формат за създаване на машинночетими записи, но и за обмен на данни. Това ще рече, че с негова помощ различни институции могат да обменят информация в машинночетим вид. За библиотеките този обмен на записи е от голямо значение. Така се намаляват разходите за персонал, който да създава библиографските записи в отделните библиотеки. Това е и начин да се намали възможността от допускане на човешки грешки, които могат да доведат до дублиране на записи, дори до загуба на документа. След като бъде описан погрешно някой документ, то той ще бъде поставен неправилно в каталога и потребителите няма да могат да достигнат до него. Университетската библиотека вече използва тази възможност на ALEPH 500 и с помощта на протокол Z 39.50 библиотекарите от отдел „Каталогизация“ и колегите от отдел „Периодика“ копират записи от Конгресната библиотека, от библиотеката на Оксфордския университет и др. Една от основните задачи, които Университетската библиотека си е поставила, е увеличаването на броя на библиотеките, от които могат да се копират записи. За съжаление не бихме могли пълноценно да използваме тези записи, тъй като класификационните индекси по УДК се

различават от нашите и основно поради факта, че се използват различни правила за библиографско описание. Въпреки, че в Университетската библиотека се копират записи от други библиотеки, те веднага се редактират, според българските правила за библиографско описание, което е лесно, при условие, че изданието се описва *de visu*.

ALEPH 500 поддържа два контролни файла и много индекси. Разликата между контролните файлове и индексите е, че при контролните файлове се поддържат записи, които съдържат:

- установена точка за достъп;
- вид на интелектуалната отговорност на автора;
- вариантни форми на името/предметната рубрика;
- форма на името на други езици или азбуки;
- година на раждане и смърт;
- други сведения.

Изключително лесно се прави справка както за авторите, така и за предметните рубрики. ALEPH 500 дава възможност за справка и в индексите, поддържани от системата: УДК индекс, заглавие, издателство, серия и др.

В модул *Обслужване* се извършва първична и вторична регистрация на читателите и автоматизирано заемане и връщане на литература от читателите. Първичната регистрация – това е издаване на читателска карта, което в момента се извършва в Централната университетска библиотека и в библиотека „Химия“. Вторична регистрация се извършва от всяка филиална библиотека. Целта на вторичната регистрация е да се регистрират читателите на съответния филиал, без нея не би могло да се извърши заемане на литература с помощта на автоматизираната система. Тъй като при работата със старата система ALEPH 300 автоматизирано обслужване се извършваше само в Централната библиотека, сега с новата система модулът беше въведен в експлоатация първо в нея. Пилотно стартира и автоматизирано обслужване с новата система в технически най-подготвените библиотеки – „Химия“, „География“ и „Студентски общежития“. Предстои въвеждането на автоматизирано обслужване във всички филиали на Университетската библиотека до 1 октомври т.г. От голямо значение е въвеждането на автоматизирано обслужване, не само поради факта, че така се улеснява работата на библиотекарите и се подобрява обслужването, а и защото потребителите на Университетската библиотека не използват само една библиотека, а заемайки и връщайки литература, веднага може да се направи справка кой читател какви книги е заел и кога трябва да ги върне. Системата позволява и автоматично съставяне на писмо за просрочени заемания и изпращането му по електронната поща.

ALEPH 500 има два модула *Междубиблиотечно заемане* и всяка библиотека решава кой от тях да използва. Университетската библиотека избра да работи с традиционния модул. Той позволява управление на поръчки за книги, части от книги и статии от периодични издания и сборници на потребителите на библиотеката, а също така и на заявките, получени в библиотеката от други библиотеки. Модулът предоставя възможност за контрол на ваучерите на IFLA, които се използват в международното междубиблиотечно заемане.

Административният модул на системата ALEPH 500 служи за управление на продукта и за адаптиране на системата към специфичните потребности на библиотеката, използваща програмата.

Web OPAC е модулът за читателите, в който те могат да открият необходимата им литература, чрез търсене по различни критерии, освен това предлага и други услуги за предпочелите Университетската библиотека. През Web OPAC има възможност за изпращане на подбрани библиографски записи по електронната поща, възможна е поръчка на материали по междубиблиотечно заемане, както и на книги от библиотечния фонд. Поръчката на книги по електронен път е изключително удобна услуга за потребителите на Университетската библиотека, тъй като те могат да заявят своите книги от работните си места, след което да отидат до заемната служба и да получат поръчаните издания. Направените поръчки се

получават в Заемна служба, разпечатват се и библиотекарите ги изпълняват в рамките на 20 минути. Тази услуга ще пести време на читателите, което е сред важните фактори в обслужването. За съжаление последните две услуги все още се разработват и предстои да бъдат пуснати до края на 2010 г.

През Web OPAC има достъп и до един абсолютно нов модул на ALEPH 500 и същевременно нова услуга за потребителите на Университетската библиотека – *Учебни ресурси*.

Модул *Учебни ресурси* дава възможност за създаване, управление и актуализиране на списъците с литература и управлението им. Възможни са следните опции:

- създаване/редактиране на информацията за курса;
- добавяне на библиографски записи и екземпляри (копия) за курса (Това е списъкът с литература);
- възможност за поръчка, запазване, заемане на литература от библиотеката;
- отпечатване на списъци за получаване на копия от материалите;
- прехвърляне на екземпляри (чрез използване на баркод) от един курс към друг;
- премахване на екземпляри (чрез използване на баркод) от списъка;
- печат на списъци с литература за даден курс (курс, заглавия, екземпляри).

Библиографските записи в модул *Учебни ресурси* могат да бъдат извлечени (допълнени) от библиотечния каталог, но могат да бъдат каталогизирани директно в базата данни *Учебни ресурси*. Извличането на записи от каталога спестява усилия за каталогизиране, а в същото време основната база данни се предпазва от странични записи (като фотокопия, сканирани документи и лични материали).

Екземплярите се съхраняват в административната база на библиотеката. Ако тези екземпляри се притежават от библиотеката, системата създава допълнителна връзка от базата данни на *Учебни ресурси* към екземпляра в електронния каталог. Това означава, че ще има информация за екземплярите и техните сигнатури както в базата данни на *Учебни ресурси*, така и в библиотечния каталог.

В модул *Учебни ресурси* потребителите са двама: студент и преподавател.

Студентите имат достъп до курсовете през интернет чрез Web OPAC на Университетската библиотека, а преподавателите могат сами да създават и редактират курсове.

Преподавателите имат възможността да избират литература в електронния каталог на библиотеката и да изпращат подбрани библиографски записи към даден курс в модул *Учебни ресурси*. Всеки курс задължително съдържа освен литературата и информация за факултета, времетраенето на курса, на семестъра.

• Има възможност за добавяне на забележка към всеки библиографски запис. При създаването на екземпляри към всеки запис се дава възможност за попълване на следните полета: филиална библиотека, за какъв период може да се заема документа, колекция, сигнатура.

• Към библиографския запис може да се добави и електронен адрес, където се съхранява електронно копие на документа.

Модул *Учебни ресурси* предоставя възможност за спазване на Закона за авторското право. Три са възможните достъпи до всеки документ:

- свободен – потребителят ползва пълния текст на документа;
- свободен достъп с подписване на съгласие, с цел защита на авторското право. Когато се активира електронният адрес, от библиографския запис се появява съобщение, изискващо потвърждение, което пояснява, че документът е защитен от Закона за авторското право и този, който го е отворил, има право да го използва само за собствени нужди;
- използването на електронния документ е възможно само за потребители, които са регистрирани в съответния курс – чрез парола.

Модул *Учебни ресурси* е достъпен от първата страница на електронния каталог на библиотеката. С негова помощ може да се търсят и намират материали, които преподавателите са включили в препоръчителната литература, да се запазят и получат екземпляри от съответните документи.

Освен модул *Учебни ресурси* Университетската библиотека очаква до края на месец февруари т.г. да получи лиценз за надграждащия продукт на ALEPH – програмата SFX. С нейна помощ директно от електронния каталог на Университетската библиотека, достъпен чрез интернет, потребителите ще имат достъп до пълнотекстови материали – статии, електронни списания, части от книги и книги, които се притежават от библиотеката, или тя има абонамент за тях.

SFX е бърз и надежден начин за достъп до ресурсите, от които читателите се нуждаят:

- потребителите получават най-актуалното и пълно електронно съдържание;
- множество точки за достъп – включително азбучен списък от А до Я (списъкът се прави от библиотекарите и може да включва различни ресурси, най-вече заглавия на списания) и цитатна връзка (позволява на потребителите бързо да намират определена статия от дадено списание, с помощта на заглавие на списанието, том, книжка, година на издаване). Така се ускорява процесът на откриване на информация чрез лесен интерфейс, който може да бъде подреден от библиотеката така, че да бъде максимално удобен и лесен за ползване, според нуждите на потребителите;

- читателите получават опции за лесен достъп до исканите материали – пълен текст, запазване на издание от библиотеката и достъп до електронни книги.

В случай, че пълният текст не е достъпен в електронен вид, потребителите могат да открият документа директно в електронния каталог, да проверят дали е достъпен за заемане или фотокопиране, дори директно да направят поръчка за междубиблиотечно заемане или за доставка на документи по електронен път. Също така програмата позволява и търсене на подобни материали в уеб-базирани бази данни.

SFX може да се използва за различни ресурси:

- бази данни;
- електронни списания;
- библиотечни каталози, достъпни в интернет;
- електронни архиви;
- електронни тези и дисертации;
- местни дигитални репозиториуми.

Тъй като модул *Учебни ресурси* и програмата SFX се ползват чрез каталога на Университетската библиотека, който е достъпен в интернет, осигурява се лесен достъп до електронните ресурси, необходими за обучението на студентите. Практически всички потенциални потребители имат достъп до тях.

За библиотекарите SFX предлага богат набор от пособия, с които лесно да управляват достъпа до ресурси, да поддържат тези ресурси винаги актуални и да следят ползването им. Добавянето на връзки е изключително лесно както на местни ресурси, така и на електронни списания, материали от бази данни, други каталози, цели бази данни, интернет страници, блогове и др. Работи се в реален режим и в момента, в който се добави дадена връзка, потребителите имат своевременен достъп до нея чрез интернет.

Надяваме се, че с въвеждането на интегрираната библиотечно-информационна система ALEPH 500 и с въвеждането на автоматизирани нови услуги в Университетската библиотека ще се оптимизира работата на библиотекарите и ще се улесни търсенето и намирането на литература от читателите. Така ще се постигне основната цел – да се подобри обслужването.

За повече информация:

1. Университетска библиотека „Св. Климент Охридски“ www.libsu.uni-sofia.bg
2. Електронен каталог ALEPH 500 http://aleph.libsu.uni-sofia.bg:8991/F/?func=find-b-0&con_lng=bul
3. Ex Libris www.exlibris.co.il
4. COBISS http://www.cobiss.net/cobiss_platform.htm

ОЦЕНКА НА БИБЛИОТЕЧНИЯ ФОНД ПРИ ВТОРИЧЕН ПОДБОР

КОЛИЧЕСТВЕНИ И КАЧЕСТВЕНИ ИНДИКАТОРИ

СТЕФКА ИЛИЕВА

Предмет на настоящата консултация е качествената оценка на библиотечния фонд с цел прочистването му и набелязването на общи препоръки и нормативи относно количествения и качествен обем на отчислените документи. Няма да повтарям установените вече технологични процеси на отчисляване на библиотечни документи, които са добре познати от разпоредбите на Наредба за запазване на библиотечните фондове (МК, 1995).

Целта ми е да дам по-пълни препоръки за освобождаването на фонда от остаряла по съдържание, неподходяща за профила на библиотеката, многоекземплярна и загубила научната си стойност литература в резултат на бързо настъпващите промени в научното знание, икономиката, техниката и социалния живот. Въпреки че у нас досега не са изработени конкретни нормативи за отчисляване на библиотечни документи, в библиотековедската литература се препоръчват норми, които заслужават внимание.

Нормативи и показатели при провеждане на вторичен подбор на документите

В българската библиотековедска теория препоръки и препоръчителни нормативи, свързани с отчисленията, дава библиотековедът Михаил Станчев. В сборника „Проблеми на планирането, нормирането и организацията в библиотеките“ (1984, с. 43) той посочва два вида отчисления: текущи и основни. Основни отчисления се извършват при промени в тематичния профил на комплектуване.

Ежегодно всяка библиотека извършва текущи отчисления, като тяхната норма според Станчев варира от 2,8% от общия фонд за градските библиотеки до 3,3% за селските библиотеки. Ако библиотеката дълго време не е правила прочистване на фонда, се изчисляват отчисленията за 1 година и полученият резултат се умножава по броя на годините, в които не са правени отчисления.

Пример: При библиотечен фонд на селска читалищна библиотека от 10 000 рег. ед., нормата за текущо отчисляване е 330 рег. ед. Ако библиотеката не е извършвала отчисления в период от 5 години, то следващата година тя трябва да планира отчисляване на 1650 рег. ед. (330x5).

Въпреки наличието на тези препоръчителни норми, библиотекарят не трябва сяко да ги следва, а да отчита спецификата на конкретното място, читателския състав на библиотеката и неговите интереси, обема на фонда и, не на последно място, възможностите за неговото обновяване.

Показателите на IFLA за отчисляване на библиотечни документи са още по-високи. Ако се съобразяваме с показателя „обръщаемост“, който трябва да се доближава до 1, и от показателя „осигуреност“ 1,5–2,5 т. на жител, то следва голяма част от фондовете на библиотеките да се освободят от ненужната литература. Показателят „обращаемост“ показва доколко фондът е ориентиран към читателската аудитория и нейните интереси.

В съвременната руска библиотековедска теория средната възраст на документите се определя на 15–20 години, а за 10 години авторите предлагат 50-процентно обновяване на

фонда. (Вж **Коваленко**, Н. И. Обновление фондов. Методы оценки и расчета. // *НТБ*, 2002, № 4, с. 17–24).

Препоръките на американските библиотековеди са 5–10% от фонда на библиотеката да се прочита ежегодно – или при фонд 10 000 т. от 500 до 1000 екземпляри да излизат от състава на библиотечния фонд всяка година (Вж **Бейкър**, Ш. Релевантни фондове на публичните библиотеки, с. 178).

Качествени индикатори за оценка на документите

Още през 90-те години на XX век Михаил Станчев отбелязва, че е еднакво погрешно да се счита, че литературата е неприкосновена, че всяко посегателство е „варварство“ и че богатството на фонда е в неговото количество. Този подход превръща голяма част от библиотеките у нас в складове за книги, неизползвани нито веднъж, а основната функция на библиотеката от информационна се превръща в архивна.

Едновременно с този подход към библиотечния фонд, еднакво погрешен е и противоположният възглед, че „всичко старо е ненужно“ и следва да се отчисли. Този подход става опасен, когато ценността на документите от различни отдели на знанието и на различни заглавия се определя единствено от годината на издаване и от обществено-политическата ориентация на страната за момента. Недопустима е подмяната на професионалните принципи на комплектуване и рекомплектуване при всяка смяна на властта.

Факторите, които обуславят времето на престой на библиотечните документи във фонда, са:

- профил на библиотеката и читателски състав;
- скорост на стареенето на носителите на информация;
- значимост на материалите в зависимост от честотата на ползването им за определен период от време;
- цената на изданието;
- наличието на изданието в други библиотеки, които не са отдалечени от местонахождението на библиотеката.

Скоростта на стареенето няма точни хронологически граници и зависи от условията на съхраняване и ползване на документите. В зависимост дали се спазват правилата за хигиенно-санитарен режим може да се удължи или да се съкрати срока на износване на хартията и книжните тела. Прахът, повишената концентрация на вредни примеси, влагата или силната слънчева светлина влияят негативно на библиотечните фондове. Михаил Станчев препоръчва всяка библиотека да определи коя е пасивната част от фонда и коя – активната. Активният фонд се поддържа на свободен достъп, а пасивният – в хранилище. В хранилищата се съхраняват библиотечни документи, към които няма активен читателски интерес, но все още не са загубили своята значимост и ценност.

Най-ценните документи за библиотеката се включват в списък и не подлежат на отчисляване. Те се съхраняват при специален режим. Това са архиви, ръкописи, справочни издания, инкунабули и др.

Вторият фактор, обуславящ престоя на документите в библиотеката, е **честотата на ползването** им. Фондът, предоставен на свободен достъп, съдържа литература от „различни възрасти“. Наред с новата, по-актуална литература във всеки раздел има по-стари книги, стойността и ценността на които следва да се преценява ежегодно от специалисти.

В библиотечната практика ползваемостта на документите се свързва с понятието **ефективност** на библиотечния фонд. Всеки фонд съдържа издания, които макар и остарели физически са ценни, защото идеите, заложили в тях, са фундаментални за развитието на човешката мисъл, култура и прогрес. Не е вярно твърдението, че абсолютно всички книги с остаряването и физическото си износване губят своята стойност. Ето защо не бива оценката на документите – по причина остарели по съдържание – да става в зависимост единствено от годината на издаването им. Оценката за всяко заглавие се прави индивидуално.

Единственият сигурен и надежден качествен индикатор на пресяване на документите за отчисляване е използваемостта в конкретната библиотека и релевантността на документа на читателските търсения. Но дори и този фактор не е достатъчен при преценката на всяко заглавие. Библиотекарят трябва да се стреми да постигне баланс, не само отразявайки настоящите нужди на читателите си, но и бъдещите трайни нужди на отделните групи потребители.

Шарън Бейкър в цитирания по-горе свой труд предлага (с. 179–180) конкретни указания как да се оценяват неизползваните или малко използваните документи:

1. Определете коя част от фонда подлежи на пресяване и каква ще бъде честотата на пресяване.

2. Определете сроковете на пресяване на отделните части.

3. Определете какво означава слабо ползване или неползване поотделно за всяка част.

Авторката се спира подробно на технологията на този процес, но най-полезни за практиката са препоръките ѝ за определяне на критериите за оценката на отделните заглавия. Те съдържат следните въпроси:

1. Дали материалът е в добро физическо състояние?

2. Съдържа ли остаряла, неактуална или неточна информация?

3. Ценен ли е по някаква друга причина, за да бъде съхраняван във фонда независимо от слабото ползване? Това могат да бъдат документи:

- включени в списъци на бележити автори и заглавия;

- от местен автор;

- наградени за високите си качества;

- част от многотомно издание, което не е излязло докрай;

- рядко срещан тип, жанр или предметна област;

- произведение с голямо социално и историческо значение.

Бейкър препоръчва слабо използваните, но ценни документи да се популяризират сред читателите по-активно. Предлагат се образци на два формуляра в помощ на библиотекарите. Първият формуляр е за определяне на „полезните“, но неползвани заглавия от заемния фонд, чието търсене може да се повиши чрез популяризиране, а вторият формуляр е за определяне на авторите, чиито произведения от заемния фонд не се ползват. Шарън Бейкър препоръчва да се прави ежегодна оценка не само на документите от фонда за домашно ползване, но и на подръчните фондове към читалните. Датниците на книгите задължително следва да се попълват при ползване. Небрежността на библиотекарите при попълването им води до неправилни изводи за ползването на литературата и до погрешни стъпки при отчисляването на документите.

Цената на изданието също е източник за разсъждение при оценката на документите. Скъпопоструващите за библиотеката издания и тези с антикварна стойност не се отчисляват или се предлагат след отчисляване на други библиотеки, ако не отговарят на профила на съответната библиотека.

Отдалечеността на библиотеката от други библиотеки е причина да не се избързва с прочистването на неподходящата за профила на библиотеката, остарялата по съдържание или многоекземплярна литература. Особено в населени места, в които тя е единствена за гражданите, или населеното място е отдалечено от по-големи общински центрове. Дори една голяма част от фонда да не се използва често или изобщо, не бива да се избързва с кампанийно прочистване на библиотечния фонд. Включването в комисията по вторичния подбор на документите за отчисляване на специалисти от съответния отдел на знанието е гаранция за прецизността на подбора и свеждането на грешките на пресяването до минимум.

ЦИТАЦИОННИЯТ ПОКАЗАЛЕЦ „БЪЛГАРСКО ЕЗИКОЗНАНИЕ“

ПРОБЛЕМИ НА РЕАЛИЗАЦИЯТА

ЖАК ЕСКЕНАЗИ

В хода на изследването „Формални критерии за оценка на езиковедските публикации“ (1) се натрупаха няколкостотин хиляди цитати, въз основа на които успяхме да ранжираме публикационната активност на българските езиковеди за период от 20 години (1970–1989). Сега сме на път да приключим и с втория етап от изследователския проект, който обхваща периода 1990–2009 г. Така ще се осъществи своего рода панелно изследване за цял клон от българската наука (1а). Масивът дава възможност да опишем пътя, през който преминахме, за да отговорим на поставената задача. Преди всичко изборът от 20 години не е случаен, а се базира на собствените ни проучвания за *периода на полуживот на публикациите*. За езикознанието този период е 14 години, а за литературознанието – 23 години (2). Това ни накара да усредним интервала от време за двете филологически науки.

За модел на корпус от подобна величина взехме изданието на филаделфийския Институт за научна информация MLA IB, прилично комплектуван в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ (3). Спазени са всички изисквания за представителност и достоверност на извадката (4). Корпусът изисква и съответната структура. На нея не отговаря Класификационната схема на библиографския материал (5). Докато литературознанието разполага по тази схема с 30 рубрики, езикознанието – само с 23. Дробността в схемата е недостатъчна за предметния показалец на „Българско езикознание“. До голяма степен показалецът се приближава до понятието *тезаурус*. Тезаурусът посочва семантични отношения между лексикалните единици. Той съотнася думата с други понятия и техни групи (6). В езиковедските изследвания обикновено терминът тезаурус се свързва с тематичната организация на публикациите (7). През последното десетилетие се появи и български материал за тезауруса (7). Нашата работа се покрива с тази публикация по методика. Броят на дескрипторите в статията на М. Кърпачева е 1000. В нашия показалец те са много по-малко. И то не само за дескриптори като Африканс, Пиджин, Суахили – за които липсват работи на български езиковеди, – но и за редки езици от Африка и Азия. В „Българско езикознание“ включихме и Методика на българския език като роден, Методика на българския език като чужд, Методика на руския език, Методика на чуждите езици, Чуждоезиково обучение. В схемата на НБКМ те спадат към разделите 372, 372.3, 372.4, 372.8 (липсващи в 8). В рубриката използвахме и структурата на BL (9), издание на Постоянния международен комитет на лингвистите.

Нашата работа се състои от три части – *Цитационен, Предметен и Показалец на източниците*. Като материал за обработка включихме всички издания, пряко свързани с езикознанието. От останалите списания и продължаващи сборници избрахме само материали, които имат отношение към разглежданата наука (цитирани автори и заглавия, свързани с местните имена, с терминологията в различни науки извън лингвистиката, с надписите към археологическите паметници и пр.). При събирането на материала проверихме някои цитати. У едни се среща неточно цитирано заглавие, у други – издание без автор (при наличен автор) и пр. Запазихме основното библиографско изискване – грешките остават за сметка на автора. Отгук се получи разнобой. „Български етимологически речник“ се споменава – с автори (Георгиев, Вл.; Ив. Гълъбов; Й. Заимов; Ст. Илчев) – или

само със заглавие – БЕР. По същия начин в цитиранията „речникът на седмината“ – „Български тълковен речник“ се дава в пристатейната литература без автори и по изключение – с посочени съставители (Андрейчин, Л.; Л. Георгиев; Ст. Илчев; Н. Костов; Ив. Леков; Ст. Стойков; Цв. Тодоров). Не липсват и куриози.

Проверихме най-често цитираните български езиковеди по наличните библиографии – както персонални (10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44), така и текущи(45).

Въпреки установената практика за цитат се смята всяко описание, споменато веднъж за дадена статия или книга. Оттук и разликата за получените цитати на всеки учен от нашата разработка и от редица цитиращи. Структурата на цитата даваме в *Табл. 1*.

Табл. 1. Описание на цитата

- | |
|--|
| 1. Автор – фамилия, име |
| 2. Заглавие на цитирания материал (съкратено) |
| 3. Източник (с абривиатури) |
| 4. Годишнина на изданието |
| 5. Брой (в скоби) |
| 6. Начална страница на цитирания текст |
| 7. Година на изданието |
| 8. Допълнителни означения:
Anon (Anonymus) – неподписан текст
B (Book review) – рецензия
DIPLOM (diploma) – дипломна работа
DISS (dissertation) – дисертация
Exp (Exposé) – изказване, реплика
HABIL – хабилизация
Ob (Obituary) – некролог
R (Review) – преглед
Rep (Report) – доклад
◇ Разделителен знак между Автор и Заглавие (източник)
[] Разкрит неподписан автор или текст |

Да се спрем на абривиатурите на българските езиковедски списания и сборници. Докато в международната практика тези съкратени заглавия са фиксирани в специални указатели, в нашата те липсват. Помъчихме се да се съобразим с пристатейните съкратени названия. Посочихме ги в *Табл. 2*. Пълният им списък е включен в Цитационния показалец.

Табл. 2. Български абривиатури в периодичния печат

- | |
|---|
| БЕ – Български език |
| Без – Балканско езикознание |
| БЕЛ – Български език и литература |
| Б ИЗТ – Българско изтокознание |
| БМЕС 1997 – Български месечник |
| БР – Болгарская русистика |
| БРЕЧ – Българска реч |
| БСПИМ – Българите по Северното причерноморие. Изследвания и материали |
| БСт – Български старини |
| БЪЛ&БЪЛ – Българистика и българисти |

БЪЛГ ПРО – Българистични проучвания
 ВЕК – Векове
 ГБСУ – Годишник на Бургаския свободен университет
 ГДАНБУ 1993 – Годишник на Департамент Археология на Нов български университет
 ГИМП – Годишник на Историческия музей – Пловдив
 ГНОИ – Годишник Наука, Образование, Изкуство
 ГСУ ИФ – Годишник на Софийския университет. Исторически факултет
 ГСУ ФКНФ – Годишник на Софийския университет. Факултет за класически и нови филологии
 ГСУ ФСФ – Годишник на Софийския университет. Факултет за славянски филологии
 Ез СВЯТ – Езиков свят
 ЕКЧ – Епископ Константинови четения
 ЕЛ – Език и литература
 ЕПОХИ
 ИЗК&КОН – Изкуство и контекст
 ИЗКЧЕТ – Изкуствоведски четения
 ИИ – Известия по история
 ИИБЕ – Известия на Института за български език
 ИИМБ – Известия. Исторически музей – Благоевград
 ИИМК – Известия на Историческия музей – Кюстендил
 ИИМВТ – Известия на Историческия музей – Велико Търново
 ИИМШ – Известия на Историческия музей – Шумен
 ИККК – История на Карнобат и Карнобатския край
 ИНИМ – Известия на Националния исторически музей
 ИНМБ – Известия на Народния музей – Бургас
 ИНМВ – Известия на Народния музей – Варна
 ИО(ИОФ) – История. Обществознание Философия
 ИП – Исторически преглед
 ИРИМР – Известия. Регионален исторически музей – Русе
 КМС – Кирило-Методиевски студии
 ЛМи – Литературна мисъл
 Л-РАТА – Литературата
 МПр – Македонски преглед
 НСЕ – Нумизматика, сфрагистика, епиграфика
 НТрВБОУ „В Левски“ – Научни трудове на ВВУ „В. Левски“
 НТПУ- Научни трудове на Пловдивския университет
 НШСЛ – Национална школа по социолингвистика
 ОБР & КВА – Образование и квалификация
 ОБР & ПРОФ – Образование и професия
 ПБРР – Проблеми на българската разговорна реч
 ПЕРНИК
 ПИТК – Проблеми и изследвания на тракийската култура
 ПП – Плиска-Преслав
 РЯКК – Русистика. Язык, коммуникация, култура
 СТБГ Л-РА – Старобългарска литература
 Стбг – Старобългаристика
 Тр ВТУ – Трудове на Великотърновския университет
 ФМ – Философска мисъл
 ЧЕО – Чуждоезиково обучение

Литература

1. Ескенази, Ж. Формални критерии за оценка на езиковедските публикации. 2. Български цитати. // *Съпост. езикознание*, 32, 2007, 3, с. 120–133.
- 1а. Срв. Макаров, С. П. Панельно изследване. // *Словарь прикладной социологии*, 1984, с. 117.
2. Ескенази, Ж. Информационни потоци във филологическите науки. // *Библиотекознание, библиография, книгознание*, сб. 6, 1996, с. 13–22.
3. *MLA International Bibliography of Books and Articles on the Modern Languages and Literatures*. – New York : 1970–1988.
4. Плохинский, Н. А. Алгоритми биометрии. – Москва, 1980, с. 19.
5. Класификационна схема. // *Летопис* на статиите от българските списания и сборници, 2001, 1, с. 5–19.
6. Тезаурус // *Уикипедия*.
7. Kay, C. J., J. Roberts. Thesaurus. // *The Encyclopedia of Language and Linguistics*, vol. 9, 1994, с. 4603–4605.
8. Кърпачева, М. Работен тезаурус по езикознание. // *Български език*, 41, 1991, 2, с. 158–176; Срв. Георгиева, Ел. Български език. // *Словарь славянской лингвистической терминологии*, т. 2, 1979, с. 227–255; Георгиева, Ел. и др. Речник на българската лингвистична терминология. 1. (1835–1962). – София, 1988.
9. *BL – Bibliographie Linguistique de l'année...*
10. Анон. [Трудове на проф.] Беньо Цонев. // *Алманах на Софийския университет*. 1888–1928. – София (1929), с. 178–198.
11. Романски, Ст. Любомир Милетич. Човек, учен, учител и общественик. // *Летопис* на БАН, 1940, с. 163–195.
12. Сарафов, Т. Библиография на трудовете на акад. Д. Дечев. // *Изследвания в чест на Д. Дечев*. – София, 1958, с. IX–XXIV.
13. Михайлова, Ек. Стефан Младенов. Био-библиография. – София, 1956.
14. Гечева, Кр. Йордан Иванов. Био-библиография. – София, 1974.
15. Младенова, М. Публикации от Стоян Аргиров. // *Академик Стоян Аргиров и библиотечното дело в България*, 2001, с. 130–151.
16. Машалова, Ел. Библиография на трудовете на акад. Владимир Георгиев (1932–1980). // *Сборник в чест на акад. Вл. Георгиев*. – София, 1980, с. 16–78.
17. Velkova, Z. Bibliographie der Publikationen der Veselin Beševliev. // *Studia in honorem Veselini Beševliev*, 1978, с. 13–31.
18. Попова, В. Библиография на трудовете на проф. д-р Любомир Андрейчин. // *Изв. на Института за български език*, 19, 1970, с. 19–51.
19. Матакиева, М., В. Вълчев. Библиография на трудовете на проф. Иван Дуйчев (1931–1976). // *Българско средновековие*. – София, 1980, с. 20–37.
20. Младенов, М. Сл. Библиография на трудовете на проф. д-р Стойко Стойков. // *Сборник в памет на проф. Ст. Стойков*. – София, 1974, с. 21–43.
21. Данаилова, П. Дора Мирчева. Био-библиография. – София, 1990.
22. Станкулова, Ел. Библиография на трудовете на проф. Ив. Левков. // *Изв. на Института за български език*, 11, 1964, с. 13–35.
23. Младенов, М. Сл. Библиография на трудовете на чл.-кор. проф. Кирил Мирчев (1936–1979). // *Изследвания върху историята и диалектите на българския език*. Сборник в памет на чл.-кор. Кирил Мирчев, 1979, с. 14–33.
24. Анон. Bibliographie des ouvrages du prof. Georgi Mihajlov [1939–1989]. // *Studia in honorem Georgii Mihajlov*, 1995, с. 10–19.
25. Павлова, С. Библиография на трудовете на ст.н.с. Кристилина Чолакова. // *БЕ* 26/5/ 434–437 1976; Павлова, С. Библиография на трудовете на ст.н.с. I ст. Кристилина Чолакова за 1976–1985 г. // *БЕ* 36/5/ 395–398 1986.

25. **Чалъкова**, П. Академик Иван Дуриданов. Био-библиографски указател, 2005, с. 9–96.
26. **Boteva**, D. Библиография на трудовете на проф. Борис Геров. // *Studia in honorem Borisi Gerov*, 1990, с. 11–16.
27. **Младенов**, М. Сл. Библиография на трудовете на проф. Цветан Тодоров. // *Бълг. ез.*, 12, 1962, с. 171–173.
28. **Dančeva**, M. Bibliographie des travaux de Boris Simeonov. // *Ling. Balkanique*, 39, 1997–1998, с. 1–2; с. 95–102.
29. **Ковачев**, М. Ангел Давидов. Био-библиография. – София, 1994, с. 27–158.
30. **Милойкова**, Р. Избрана библиография на трудовете на Елена Георгиева. // *Съпост. езиковедство*, 15, 1990, с. 6; с. 114–124.
31. **Пашова**, М. Библиография на трудовете на Петър Пашов. // *Съпост. езиковедство*, 16, 1991, с. 5; с. 99–109.
32. **Марева**, А. Библиография на трудовете на проф. Андрей Тошев Данчев. // *Съпост. езиковедство*, 18, 1993, с. 2; с. 88–95.
33. **Селимски**, Л. П. Иван Гълъбов. – София, 1983.
34. **Кочева**, А. Библиография на трудовете на проф. д-р Иван Юстиниянов Кочев. // *Макед. преглед*, 2005, с. 4.
35. **Аноп**. Публикации на проф. Николай П. Ковачев. Био-библиография. – София, 1999, с. 26–59.
36. **Василев**, Ив. Русин Русинов. Биобиблиографска справка. – София, 1979 (деп. 1980).
37. **Angelova-Atanasova**, M. Bibliographie des travaux du prof. Ljudvig Selimski. En hommage au Prof. Dr Ljudvig Selimski. // *Linguistique balkanique*, 43, 2003–2004, с. 2–3, 113–114.
38. **Алексова**, В. Библиография на трудовете на Максим Сл. Младенов. Вж **Младенов**, М. Диалектология. Балканистика. Етнолингвистика. – София, 2008, с. 21–48.
39. **Аноп**. Чл. кор. проф. д-р Михаил Виденов, доктор на филологическите науки. Библиография. // *Езиковедски приноси в чест на чл.- кор. проф. Михаил Виденов*, 2005, с. 33–55.
40. **Тотоманова**, А.-М., Т. Савова. Библиография на проф. Иван Добрев Добрев. Вж.: **Тотоманова** А.-М., Т. Савова. *Някъде ученикът надъг учителят със свои*, 2005, с. 579–586.
41. **Аноп**. Библиография на основните трудове на проф. Кирил Димчев. // *Комунитарната компетентност в съвременния научен дискурс*. Сб. в чест на 70-год. на проф. Кирил Димчев, 2008, с. 15–28.
42. **Аноп**. Основни дати в живота на проф. Божил Николов; Библиография на трудовете на проф. Божил Николов. Вж **Николов**, Б. Избрани трудове. – София, 2008, с. 887–896.
43. **Александрова**, М. Библиография на проф. Петя Асенова. // *Съпост. езиковедство*, 2001, с. 2; с. 151–159.
44. **Жобов**, Вл., Г. Колев. Библиография на трудовете на Тодор Бояджиев. // *Съпост. езиковедство*, 16, 1991, с. 2; с. 101–108.
45. **Кърпачева**, М. Библиография на българската езиковедска литература през 1990 г. // *Бълг. език*, 40, 1990–2009. Във връзка с нередовния депозит авт. е принудена да работи с наличните екземпляри по колекцията на Център. библ. на БАН, с колекцията на Столичната градска библиотека. Така редица номера на списания от провинциалните университети – Великотърновски, Шуменски, Пловдивски и Благоевградски, остават извън ползването на езиковедата. Те не се отразяват и в „Български книгопис“, сер. 5. Не депозират свои издания (юбилейни и поменни сборници за изтъкнати езиковеди) Универс. изд. „Св. Климент Охридски“, изд. „Св. св. Кирил и Методий“, изд. „Черноризец Храбър“, изд. „Паисий Хилендарски“ и изд. „Неофит Рилски“.

ПОДДЪРЖАМЕ БИБЛИОТЕКИТЕ КАКТО ДОМОВЕТЕ СИ

ИНТЕРВЮ С БРЕДА КАРУН* ОТ НАЦИОНАЛНАТА БИБЛИОТЕКА НА СЛОВЕНИЯ

— Госпожо Карун, как оценявате приноса на публичните библиотеки в изумителното развитие на Словения след 1989-а? Предполагам, че библиотеките са изиграли важна роля в този процес...

— Деветдесетте години бяха период на бързо развитие на услугите за нашите потребители. Тоест ако до този момент библиотеките бяха фокусирани главно върху развитие на колекциите, след 1989-а на предно място застанаха потребителите. Причините са много, но може би най-очевидната е, че именно тогава библиотечната общност се отвори към света и последва добрите практики в развитите в библиотечно отношение страни. Другата причина е, че политическата и социалната ситуация се беше променила и библиотеките трябваше да отговорят с нови услуги, например за безработните, за младежите, за възрастните, както и с дейности в областта на ученето през целия живот, компютърните умения... Бързата реакция на публичните библиотеки чрез реализацията на услуги, фокусирани върху разнообразни общности и групи потребители, от своя страна, постави библиотеките на съвсем различна позиция от предишната, когато те обслужваха главно ученици, студенти, изследователи и четящи за удоволствие. Адекватният отговор от страна на държавата – във вид на „културен данък“ – предостави на публичните библиотеки допълнително финансиране, което позволи инвестирането на значителни средства в нови сгради, ремонти и обновяване на съществуващите, закупуване на мобилни библиотеки, предназначени за обслужване на отдалечените общности, а също и компютърно оборудване на публичните библиотеки.

— А какво точно представлява този „културен данък“?

— Не е допълнителен данък. Просто част от държавния бюджет се пренасочва за определен период към Министерство на културата със специална цел – укрепване и подсилване на публичните библиотеки.

— Вие всъщност отговорихте и на следващия ми въпрос, а именно: как публичните библиотеки посрещнаха новата ситуация, свързана с отварянето на нашите страни към Запада и към бума на технологиите... Впечатлена съм, но не и изненадана, че словенската библиотечна общност реагира бързо и разумно на промените. Какво друго бихте споделили от практическия опит в модернизацията на словенските публични библиотеки през последните две десетилетия? Разбрах, че не е имало нужда от реформа в смисъл на закриване и уедряване на библиотеките ви.

— Не се наложи реструктуриране на библиотеките, тъй като системата ни винаги е била достатъчно стегната и ефективна. Даже я разширихме чрез мобилните библиотеки... Това, което бих споменала във връзка с модернизацията извън обновяването на сградния фонд, компютризацията и отварянето на нови услуги, е може би включването на библиотеките в каталоговата система COBISS, чрез която осигурихме достъп за всеки гражданин, в което е и смисълът на съществуването на системата на публичните библиотеки. Този обединен каталог беше изработен от Института по информационни науки на Словения и представлява

**Бреда Карун е експерт по развитие на публичните библиотеки.*

онлайн библиотека, библиография и услуги, софтуерен модел, който в момента се ползва от нас, от Босна и Херцеговина, от Република Македония, от Сърбия и от Черна гора.

Другото, на което бих наблегнала, е участието на някои словенски библиотеки в европейските програми. Мисля, че това е един незаменим ресурс с много потенциал за публичните библиотеки в Европа. Тези фондове дават възможности както за модернизирание на библиотеките, така и за професионално развитие на колегията и адаптиране на професията към новите потребности на нашите общности. И не на последно място – те са източник за допълнителни приходи за колегите, поради което се ползват с все по-голям интерес.

— *Вероятно всичко това е и предпоставка за успешността на словенските библиотеки... Вие ги определите като „третото място“ в живота на хората днес, мястото между дома и работата... Кои са ключовете за успеха на една публична културна институция в контекста на консумативното общество и условията на жестока конкуренция за свободното време на хората чрез непрестанно диверсифициране на изкушенията?*

— Мисля, че библиотеките трябва да следват следните основни посоки:

- Да държат във фокуса си разнообразието от потребителски общности и нагодят дейностите си към нуждите на тяхната инфосфера. Да използват възможностите на Web 2.0 и настроят политиката си към развитие на нови и разнообразни услуги. Да се впишат в социалните мрежи, изобщо – да бъдат там, където са потребителите.

- Да развиват виртуалните библиотеки чрез използването на всички възможности на мрежата и да доставят библиотечните услуги до домовете на хората... Имам предвид дистанциран достъп до дигиталното съдържание, поръчковата система, обновяване на поръчките, участието в интерактивни дейности – читателски клубове, дискусии и други. Библиотеката трябва да се съобрази с времето на хората и с промяната в културните им практики...

— *Ще се съхрани ли библиотеката като място, като публично пространство?*

— За нас, словенците, е много важно да поддържаме библиотеките както поддържаме домовете си – като топли, приятни, безопасни, политически неутрални и свободни от предразсъдъци места, където всеки един да се чувства добре и хората да продължат да се срещат...

— *Да поговорим и за практиките на сътрудничество и работа в мрежа на публичните библиотеки с близки организации, инициативи и институции. Мисля, че този аспект е също от най-важните днес... До каква степен словенските библиотеки използват подобни възможности и стратегии, или разчитат на такива?*

— За съжаление това е най-големият проблем на библиотечната общност в Словения. Свързано е с националния ни характер и определено е пречка не само в развитието на библиотеките...

— *Не предполагам, че е и ваша черта...*

— О, да! И в момента тази черта е още по-възпрепятстваща, тъй като развитието на качествени и мощни дигитални услуги е възможно единствено в сътрудничество. Ясно е: основният принцип в доставянето на дигитално съдържание е, че днес е важно то да бъде достъпно не просто в периметъра на физическия обект, а чрез мрежите. Това изисква сътрудничество не само между библиотеките, но и с други институции. Например, когато говорим за културно наследство, имаме редица други носители на съдържание като музеи, архиви, местни асоциации, частни лица. Би трябвало всички те да работят в сътрудничество.

— *Това би ги подпомогнало и в справянето с кризата? Впрочем до каква степен кризата влияе върху вашите библиотеки?*

— Публичните библиотеки у нас се финансират от общините и частично от държавата. Фактите сочат, че държавните субсидии са си същите, а общинските са намалени в някои случаи с двадесет процента. Следователно няма пари за нови услуги, само за поддържане на съществуващите. Очаква се влошаване на ситуацията през тази година и ние се надяваме да не се наложи затваряне на филиали или съкращения.

— *Имате ли развити специални антикризисни стратегии?*

— Не бих казала, че има някаква специална разработка, извън все по-голямото осъзнава-

не на необходимостта от много активно участие в програмите, финансирани от Европейския съюз, като единствена възможност за развитие. Нашите библиотеки сериозно инвестират в обучение на персонала в европейските програми и в проектната работа... Разбира се, от друга страна, ние бихме могли да разберем кризата като предизвикателство, да помислим върху нашата работа и да предефинираме мисията и стратегиите си. Това е настоящата задача за библиотечния мениджмънт, а също и за библиотечната професия. Изводите предстоят.

— И в края на краткия ни разговор: какви стъпки и мерки бихте препоръчали на българските библиотеки в тяхното необходимо реформиране?

— Трудно е да се каже, защото не съм запозната достатъчно с вашата ситуация. Но бих казала, че възможността, която дава програмата „Глоб@лни библиотеки“, е шанс вашите библиотеки да направят максималното – не само от финансова гледна точка, но и от професионална и обществена... Винаги е хубаво да се осъществяват контакти с други страни и с колеги с различен стил и традиции чрез съвместна работа по проекти. Източник на огромни възможности е „Иновативната програма за публичните библиотеки“, която е актуална точно сега.

Интервюто взе Румяна К. Койчева



НАЙ-ГОЛЯМАТА КНИГА В СВЕТА Е АТЛАС

Атласът „Кленке“ е сред най-ценните експонати, които ще бъдат показани на изложбата „Великолепните карти: мощ, пропаганда и изкуство“, която се открива на 30 април и ще продължи до 29 септември 2010 г. в Британската библиотека. Шестима души са нужни, за да бъде вдигнат атласът – височината му е 1,75 м, а широчината – 1,9 м.

Атласът е подарен на английския крал Чарлс II през 1660 г. – по случай възкачването му на трона и реставрацията на монархията. Кралят получил безценната книга от холандския търговец Йоханес Кленке. Тя съдържа 39 стенни карти на Великобритания, Франция и други европейски страни, както и на цели континенти, повечето от които са единствени по рода си. В онези времена се е смятало, че в атласа е събрано цялото знание на света.

На изложбата ще бъдат представени още стотина карти от колекцията на Британската библиотека, 3/4 от които за пръв път. Най-старият експонат е фрагмент от древноримска

каменна карта, датирана около 200 г. пр.Хр. Изложбата е рядък шанс хората да видят на едно място карти, изобразени върху хартия, дърво, сребро, злато и мрамор.

Питър Барбър, ръководител на картографския архив в Британската библиотека, смята, че експонатите по същество представляват визуални енциклопедии. Той е уверен, че изложбата ще провокира възприятието на посетителите за произхода и предназначението на картите, създадени преди векове.



ПОСЛЕДНОТО СТИХОТВОРЕНИЕ НА ХРИСТО БОТЕВ

ХРИСТО МАНЕВ

От 120 години са известни следните два съществено различни варианта на стихотворението на Христо Ботев за Васил Левски, за които се смята, че са редактирани от Ботев:

Начален вид

Дяконъ Василь Левски

О, Майко моя, родино свѣта!
Защо тѣй горко, тѣй скръбно плачешъ?
Гарване и ти, птицо проклѣта,
Надъ чий тамъ гробъ тѣй грозно грачешъ?

О, зная, зная, ти плачешъ, майко,
За туй, че ти си черна робиня;
За туй, че твоятъ свѣщенъ гласъ майко,
Е гласъ безъ помощъ, гласъ вовъ пустиня!

Плачи! Тамъ близо до градъ София
Вида азъ стѣрчи черно бѣсило.
И твоятъ *единъ* синъ Българю,
Виси на него. . . Сжъ страшна сила

Зимата пѣе свойта зла пѣсенъ.
Вихрове гонать тръжни въ полето
И студъ, и мразъ — плачъ безнадеждень!
Навѣватъ на тебъ, тебъ на сѣрдцето!

Гарванътъ грачи грозно, зловѣщо,
Псета и вѣлци виятъ въ мъглата;
Старци са Богу молатъ горѣщо,
Жените плачатъ, пицатъ дѣцата!

Умрѣ той вече! Юнашка сила
Твойте тиране скриха въ земята!
О майко моя, родино мила,
Плачи за него, кѣлни сѣдбата!

Осъвременен вид

Васил Левски

О, Майко моя, родино свята!
защо тѣй горко, тѣй скръбно плачеш?
Гарване, и ти, птицо проклята,
над чий там гроб тѣй грозно грачеш?

О, зная, зная, ти плачеш, майко,
затуй, че ти си черна робиня;
затуй, че твоятъ свещен глас, майко,
е глас без помощ, глас във пустиня!

Плачи! Там близо до град София
видя аз стърчи черно бесило.
И твоят *един* син, Българю,
виси на него. . . Със страшна сила

зимата пее свойта зла песен.
Вихрове гонят тръни в полето
и студ, и мраз — плач безнадежден!
навяват на теб, теб на сърцето!

Гарванът грачи, грозно, зловещо,
псета и вълци вият в мъглата;
старци се Богу молят горещо,
жените плачат, пицят децата!

Умря той вече! Юнашка сила
твойте тираны скриха в земята!
О, майко моя, родино мила,
плачи за него, кълни съдбата!

и

Начален вид

Обѣсване на Василь Левски

О, майко моя, родина, мила,
Защо тѣй жално, тѣй милно плачеш?
Гарване и ти птицо проклѣта,
На чий гробъ тамъ тѣй грозно грачеш?

Охъ, зная, зная ти плачешъ майко,
За туй, че ти си черна робиня,
За туй, че твоя священь гласъ, майко,
Е гласъ безъ помощъ, гласъ въ пустиня.

Плачи тамъ близо край градъ София,
Стѣрчи, азъ видѣхъ, черно бѣсило,
И твой единъ синъ, Българйю,
Виси на него съ страшна сила.

Гарвана граче, грозно зловѣщо,
Псета и вѣлци виятъ въ полета,
Старци са молятъ богу горѣщо,
Жените плачатъ, пищатъ дѣцата.

Зимата пѣе своята зла пѣсень,
Вихрове гонятъ тръне въ полето.
И студъ, и мразъ, и плачъ безъ надежда,
Навѣватъ на тебъ, скърбъ на сърдцето.

Осъвременен вид

Обесването на Васил Левски

О, майко моя, родино мила,
защо тѣй жално, тѣй милно плачеш?
Гарване, и ти, птицо проклета,
на чий гроб там тѣй грозно грачеш?

Ох, зная, зная, ти плачеш, майко,
затуй, че ти си черна робиня,
затуй, че твоят свещен глас, майко,
е глас без помощ, глас във пустиня.

Плачи! Там близо край град София
стѣрчи, аз видях, черно бесило,
и твой един син, Българйю,
виси на него със страшна сила.

Гарванът грачи грозно, зловещо,
псета и вѣлци вият в полята,
старци се молят богу горещо,
жените плачат, пишат децата.

Зимата пее своята зла песен,
вихрове гонят тръни в полето,
и студ, и мраз, и плач без надежда
навяват на теб скръб на сърцето.

Първият вариант е от вестник „*Нова България*“ (1876-08-12), за който със сигурност е установено, че е редактиран от Ботев, след като през 1940 г. в неговото лично тефтерче е намерена черновата на последните му две строфи. Вторият вариант е от първите събрани съчинения на Христо Ботев, издадени от Захари Стоянов през 1888 г. Според издателя им, той е от Стенния календар за 1876 г., печатан от Христо Ботев. Но от подробно цитираните използвани източници не личи издателят на съчиненията да е разполагал със самия календар, който и досега се счита за неоткрит, макар да е установено, че го е имало.

Непосредственото им сравняване веднага показва много по-високото смислово, нормативно и художествено равнище на първия вариант на стихотворението в сравнение със съкращения, изопачен и фонологично погрозен до неграмотност втори вариант. Обаче вторият вариант се е наложил като официален и досега е поддържан като такъв от повечето наши литератори и дори от световноизвестния Роман Якобсон, един от основателите на структурализма в езикознанието. За пръв път това явно недоразумение основателно е оспорено от Илия Тодоров в статията му „Отново за автентичния текст на последното Ботево стихотворение“ в „*Литературна мисъл*“, 1973, кн. 1 (означавана по-нататък с И. Т. 1), а след това и в книгата му „*Над Ботевия стих. Текстологични изследвания*“ (1988).

Както е известно, одата се характеризира с висок поетичен език и изобщо е посветена на сериозен предмет. Класически тя се състои от строфа, антистрофа и епод. Строфата и

антистрофата имат подобни метрична структура и римуване, за разлика от които еподът е с друга схема и структура. Строфата и антистрофата разглеждат предмета от различни, често конфликтни перспективи, докато еподът се издига на по-високо равнище от тях, или решава проблемите. Лесно е да се види, че първата половина на първия вариант на стихотворението представлява една начална ода, която рондообразно се продължава и получава крайния си завършек във втората му половина. Защото в първата строфа поетът поставя въпросите за голямата скръб, обвзела майката-родина, и за надвисналата над нея черна прокоба. Във втората строфа той търси отговора им в отчаяното ѝ робско положение. Но страшната истина се разкрива в третата строфа, където нейният необикновен син виси на черно бесило. Потресът от това е изразен с многоточието по средата на последния стих на строфата и с нейната непосредствена смислова връзка с четвъртата строфа. Втората половина на първия вариант започва със съзвучните с трагедията природни стихии в четвъртата строфа и продължава с посрещането ѝ от животните и от хората в петата строфа. При това структурата на антистрофата във втората половина на стихотворението, която представлява завършващата ода, повтаря напълно структурата на антистрофата в първата половина на стихотворението, която представлява началната ода. И наново, различната по схема и структура от двете предшестваша я строфи, шестата строфа обобщава техния смисъл, а заедно с това и смисъла на цялото стихотворение.

Погледнато по-конкретно, в първия вариант стиховете са в десетосричен размер с цезура по средата, която дели стиха на два полустиха – ляв и десен. Изключение прави последният стих на първата строфа, който е с девет срички. Но тъкмо в него е непривичната инверсия „там гроб“ вместо „гроб там“, която играе ролята на десетата сричка. Привидно с девет срички е и третият стих на четвъртата строфа: „И студ, и мраз – плач безнадежден!“. Обаче удължената цезура между полустихията „налага допълнителна синтактична пауза, която замества пропуснатата сричка“ (И. Т. 1, с. 32). Навсякъде в пет от строфите римата е пълна. Само в епода на първата половина при римуването има редуване на крайните „о“ и „а“. Заедно с това за пръв път там се появява повелителната форма „Плачи!“, единственото първолично местоимение „аз“ и единственото название на страната в обръщението – „Българю“. Заклучителността на епода на втората половина, а заедно с нея и на одата като цяло започва с появата на минало свършено време на глаголите в първите му два стиха. Неговата заклучителност се засилва с третия стих – „О, майко моя, родино мила“, повтарящ първия стих на първата строфа със замяната на „свята“ с „мила“, което още повече засилва чувството за болка и трагизъм от загубата на Левски. С повелителното повтаряне на лайтмотива – „Плачи за него, кълни съдбата!“, заклучителният акорд на последния стих добива пълната си мощ на завършек на цялата ода. Обединяващо звучи и пълното римуване на стиховете във втория епод, което в унисон с римуването в другите четири строфи подчертава ударението върху третата строфа като централна за одата като цяло.

Според така изложеното виждане, сравняването на втория вариант на стихотворението с първия вариант е пълна катастрофа. Докато по-точното обхватоно заглавие „Васил Левски“ води към оценка на ролята на неговата личност в нашата история, подобно на заглавието „Хаджи Димитър“, заглавието „Обесването на Васил Левски“ насочва към описанието на едно събитие от неговия живот, каквото описание фактически липсва в стихотворението. А самото то е жестоко осакатено и преиначено:

1. Защото с премахването на обобщаващата смисъла му последна строфа започва разрушаването на прекрасната композиция на рондообразната двуктова ода.

2. Защото вместо нея в края е преместена четвъртата строфа, с което е нарушена непосредствената ѝ смислова връзка с третата строфа, т.е. вместо

И твойт един син, Българю,
виси на него... Със страшна сила

зимата пее своята зла песен.

е натъкмен случайно образуван край на третата строфа

виси на него със страшна сила.

По този начин паузата за изживяване на националната трагедия и подходящият преход към съзвучна с нея природна картина се заменят с една обидна асоциация. Само примитивното схващане на творбата може да затрие юнашката сила на възпявания в одата герой и да се диви на такова висене! На предизвиканото от разместването на строфите по-нататъшно разрушаване на композицията обръща внимание и Тодоров като отбелязва: „Лютата песен на зимата и тръните, гонени от ледени вихрушки из пустото поле, са по-малко уместни като образи след необикновената по своята мощ възходяща градация, върхът на която е писъкът на децата. Тяхното естествено място е в началото на картината – те трябва да подготвят настроението за нея“ (И. Т. 1, с. 30).

3. Защото възвишеното преклонение пред родината в постигналото я нещастие, изразено силно още в първия стих на първата строфа

„О, Майко моя, родино свята!“

не само с подходящата дума **свята** и удивителната накрая, но и с неслучайната главна буква на обръщението **„Майко“**, е заменено с много по-слабото умиление

„О, майко моя, родино мила“,

и съпричастност в нейната скръб, уместни именно в края на стихотворението. За автора на замяната нарушаването на пълната рима явно не е имало никакво значение.

Силно доказателство за ниското равнище на този редактор е и замяната на следващия стих

„защо тъй горко, тъй скръбно плачеш?“

с още по-засилващия умилението

„защо тъй жално, тъй милно плачеш?“,

където **произволно е премахнато** и предчувствието за злокобния грак на гарвана, прозиращо в думите **„горко“** и **„скръбно“**. Далече от такова разбиране е Якобсон, който намира втората редакция за по-добра, понеже „мотивът на граченето е ясно отделен от майчинския плач на родината, охарактеризиран чрез повторни носови съгласни и плавното /л/... докато първата редакция **произволно натрапва** (*Почерненото е от мен, Хр. М.*) още във втория стих гарвановия мотив...“ (Вж Якобсон, Роман. Структура на последното Ботево стихотворение. // *Език и литература*, 1961, кн. 2, с. 12). Като коментира становищата и на още трима други автори, опитващи се да подкрепят втората редакция, Тодоров заключава „... само който не е бил покъртван от надгробен плач, би се изразил по такъв начин. Не „жално... милно“ се плаче над гроба на единствен син...“ (И. Т. 1, с. 33).

За да запазят пълната рима между първия и третия стих в първата строфа, при осъвременяването на текста обикновено изкривяват думата **свята** до „света“, или я заместват с някаква неравностойна, като например с „клетя“. В случая е много по-уместно да направим разлика между многозначната дума „проклет“ – зъл, лош, отмъстителен; омразен, противен; палав, немирнен, пакостлив; и еднозначната дума „проклят“ – в смисъл на **прокълнат**, когото са отхвърлили с проклетие. Досега първата дума се е употребявала и в четирите вида смисъл, но заради римата с думата **свята** си струва разграничаването. Тогава осъвремененото начало на първата строфа приема вида

О, Майко моя, родино свята!

защо тъй горко, тъй скръбно плачеш?

Гарване, и ти, птицо проклята,

В последния стих на строфата думата „гроб“ добре разделя от фонологично сблъскване думите „там“ и „тъй“, което се получава при поставянето им една до друга, както

е в сегашния официален вариант. Това сблъскване в него може да се избегне със следния вариант на стиха: „*над чий гроб тамо тъй грозно грачеш?*“, който заедно с премахнатата инверсия изравнява и броя на сричките в него с броя им в останалите стихове. Нещо повече, завършващата гласна на думата „*тамо*“ я прави съзвучна с наблизно следващата дума „*грозно*“, а и с още десет други думи в строфата, които също я имат (някои от тях и по два пъти!), и така засилват чувството за душевна болка, задавано от обособената първа гласна и дума в нея. На тази промяна на стиха може да се направи възражението, че докато думата „*тамо*“ е характерна за речем за стила на Вазов, думата „*там*“ е характерна за стила на Ботев, поради което не би трябвало да се намесваме в неговото оригинално поетично решение на проблема, посредством инверсията, която привнася и друго ударение. Що се отнася до замяната на предлога „*над*“ с по-неопределения по значение предлог „*на*“ в официалния вариант на разглеждания стих, Тодоров основателно отбелязва, че тя с нищо не може да се оправдае (И. Т. 1, с. 34).

Едно нещо е самочувственото „*О, зная, зная*“ и съвсем друго нещо е съкрушеното „*Ох, зная, зная*“! Но това представяне на Ботев, като вайкащ се нещастник, бледнее пред грубото погазване на поетичната му мощ в официалния втори стих на третата строфа – „*стърчи, аз видях, черно бесило*“. Защото Ботев не е виждал самото обесване на Левски, както не са го видели и огромното мнозинство от тогавашните българи. Обаче **той вижда** как стърчи това черно бесило **и заедно с него** както тогава, така и сега **всички го виждаме**, а и докато има българи **все ще го виждат**!

Вместо да **види** тези крещящи недостатъци на втория вариант, Якобсон обръща внимание на „единствената форма за минало свършено време – аз видех“ (Р. Я., с. 11) в неговата трета строфа, но не забелязва, че в първия вариант глаголът „*вида*“ е пак в сегашно време, а не в минало свършено време, което време се появява чак в последната заключителна строфа. За да изтъкне необходимостта от „строг подбор и съкращаване на репертоара от разнообразни граматически категории, получаващи достъп в дадено произведение“ (Р. Я., с. 12), той продължава: „Така например глаголи от свършен вид и преизказани глаголни форми изобщо липсват в последното стихотворение на Ботев и ако не се броят отбелязаните по-горе единични отклонения в третата строфа, всички глаголи са във форми за сегашно време, изявително наклонение. Във връзка с това поучителен е фактът, че Ботев е отстранил от творбата последната шеста строфа на първоначалния текст: тя е въвеждала в стихотворението разрушаващи композиционните цялости форми за трето лице, единствено и множествено число, минало свършено време – „*умре*“, „*скриха*“ (а в черновите на Ботев още и „*млъкна*“, „*кресна*“, „*свалиха*“, та даже и миналото неопределено „*била*“). Освен това шестата строфа е изменяла интонационните контури на стихотворната реч, като е въвеждала последователно възкликателни изречения.

От друга страна, тази заключителна строфа се е връщала към диалогичния жанр на началните строфи, към техния граматически строй и лексикален състав: „*О, майко моя, родино мила, / Плачи за него, кълни съдбата!*“ Този рондообразен стил със заключителното възвръщане на началните вокативи, подобно на рефрен, е разрушавал развитието на лирическата тема и вместо поезията на намеците, характерна за цялото стихотворение, тук се е проявявала биеща на очи безмерна публицистична сантименталност, дълбоко чужда за върховните постижения на Ботев. Съкращаването и обмисленото преработване на стихотворението, озаглавено първоначално „Дякон Васил Левски“, с цел да се стигне до изумително цялостния текст, напечатан в Календара за 1876 г., красноречиво свидетелстват за зрялото майсторство на поета художник“ (Р. Я., с. 12).

Наистина **изумително** е как след такова ярко описание на заключителността на шестата строфа и след забелязаната рондообразност в композицията на стихотворението Якобсон е могъл да ги оцени превратно! А до класическата одообразност и симетрията между първата и втората му половина, която звучи като отпев на първата, изобщо не е стигнал, навярно поради недостигащата мащабност на своите структуралистични възгледи. В това

стихотворение както и в другите стихотворения на Христо Ботев аз не виждам „поезия на намеците“ – навсякъде в тях всяка дума реже и пари! Може би като сантименталност Якобсон възприема мрачните предчувствия на Ботев за настъпващата драматична за България и за неговия живот 1876 г., които лъхат от цялото стихотворение.

Изненадващ е и фактът, че Илия Тодоров оценява като имащи предимно езиков характер и незасягащи художествената същност на произведението различията: „... употреба на предлога „край“ вместо първоначален предлог „до“ („град София“) и на междуметие „ох“ вместо първоначално „о“, промяна в словореда – „стърчи, аз видях, черно бесило“, вместо „вида аз стърчи черно бесило...“ (И. Т. 1, с. 34). Защо въпреки критичната си настройка към втория вариант и той не е могъл да види едни от най-големите му недостатъци?! Не е вярно, че двата предлога „до“ и „край“ в случая са напълно равностойни по значение. Защото в словосъчетанието „близо до“ неговите съставки еднопосочно се доуточняват в смисъла му като цяло, докато поради разнопосочния смисъл на съставките на словосъчетанието „близо край“ смисълът му като цяло е значително по-неопределен.

Не по-малко впечатлителни са предубеждението и дебелоочието на обожателите на втория вариант, които хем не се замислят над дисхармонията на смисъла на началния вид на първия стих на неговата трета строфа

Плачи там близо край град София,

със смисъла на цялото стихотворение, хем за осъвременяването му крадат от редакцията на първия вариант!

Тодоров правилно отбелязва, че нарушената ритмичност на третия стих в третата строфа поради премахването на пълния член „няма абсолютно никакво художествено оправдание“ (И. Т. 1, с. 31). На измъчените усилия на Иван Хаджов да се обоснове с аргумента, че Ботев не е могъл „да откаже и отхвърли жертвата и на още други, само за да възвеличае Левски“ (И. Т. 1, с. 32), Тодоров отговаря: „Как може да се твърди подобно нещо, когато цялото стихотворение – от първия до последния стих – въздейства с необикновена мощ на всички човешки сетива тъкмо в противоположната насока: един-единствен е бил синът на България, едничка нейна надежда и тъкмо заради това неимоверно тежка е мъката, неимоверно силни са риданията. И не случайно, разбира се, думата „един“ в текста, напечатан в „Нова България“, е набрана с курсив“ (И. Т. 1, с. 32).

С нищо неоправдана нарушена ритмичност е и промененият трети стих на четвъртата строфа, станала вече пета строфа,

и студ, и мраз, и плач без надежда

въпреки добавената десета сричка заради отстранената синтактична пауза. „Ако обаче се вгледаме по-внимателно в текста, ще установим, че ритмичният строеж на стиха в този му вид е не 5+5, а 4+6, защото паузата в никакъв случай не може да попадне след петата сричка: „И студ, и мраз, и/ плач без надежда“, а си остава на предишното място: „И студ, и мраз,/ и плач без надежда.“ Ритъмът е очевидно нарушен, тъй като лявото полустишие губи синтактичната пауза, компенсираща липсващата сричка, а дясното получава нова, съвсем излишна сричка. Обърнете внимание колко неестествен и неблагозвучен става стихът с тези три последователни съюза: и – и – и“ (И. Т. 1, с. 32). А какво да кажем за пропадналата рима между първия и третия стих на строфата?

Тодоров обсъжда и смисъла на последните три стиха на строфата

**Вихрове гонят тръни в полето
и студ, и мраз – плач безнадежден!
навяват на теб, теб на сърцето!**

променен в официалния вариант на

*вихрове гонят тръни в полето,
и студ, и мраз, и плач без надежда
навяват на теб скръб на сърцето.*

Той правилно оспорва становището на Хаджов, че първият вариант „е напълно безсмислен и че единствено изменението в изданието на З. Стоянов отстранява тази безсмислица“ (И. Т. 1, с. 35), като отбелязва, че именно вторият вариант е безсмислен. Защото според втория вариант излиза, че студът, мразът и плачът без надежда наваяват на сърцето на майката-родина скръб, докато от всички други строфи се вижда, че плаче самата майка-родина. Обаче и тълкуването на Тодоров: „Логическото значение на изречението бихме могли да изразим по следния начин: „Вихрите гонят тръни в полето и наваяват на сърцето на България студ и мраз – безнадежен плач“, или с други думи: вихрите, които гонят тръни в полето, смразяват сърцето на майката-родина и като че ли причиняват нейните ридания“ (И. Т. 1, с. 35) не е достатъчно задълбочено. Понеже според първия вариант става дума за безнадежен плач не на самата майка-родина, а на нейното сърце, наваяван не само от ледените вихри. В случая затруднението в разбирането на смисъла идва преди всичко оттам, че той започва да се формира още от второто полустишие на последния стих на предшестващата строфа

виси на него . . . **Със страшна сила**

зимата пее своята зла песен.

**Вихрове гонят тръни в полето
и студ, и мраз – плач безнадежен!
навяват на теб, теб на сърцето!**

След потресаващата гледка на увисналия на черното бесило единствен син на България, поетът преминава към описване на съответна на националната трагедия картина на природните стихии, където суровата зима пее своята зла песен и свирепи вихри гонят мъртвите тръни в полето, сковано от студ и мраз. И както преходът от страшната гледка към природната картина е изразен с голяма пауза от трите точки, за да може те съответно да се изживеят и да се възприемат поотделно, така и преминаването от завършената вече картина към нейното въздействие върху състоянието на покрусената майка-родина е представено с удължена цезура, за да може картината да се възприеме като цяло и въздействието ѝ да се покаже изцяло. Всички участници в палитрата на тази именно съзвучна с трагедията природна картина като цяло, обособена в границите **от непосредствената смислова връзка** между третата и четвъртата строфа на стихотворението и **от непосредствената смислова връзка** между третия и четвъртия стих на четвъртата строфа, наваяват безнадежния плач на най-съкровената същност на майката-родина – на нейното сърце.

От направените коментари личи, че допълнително затруднение идва и от несхващаната двойна инверсия

**и студ, и мраз – плач безнадежен!
навяват на теб, теб на сърцето!**

означаваща **на твоето сърце наваяващи безнадежен плач**, съчетана с непосредствената смислова връзка между третия и четвъртия стих на четвъртата строфа. Не случайно примитивният редактор е преобразувал и двата стиха на

*И студ, и мраз, и плач без надежда,
навяват на теб скръб на сърцето.*

което макар и в дисонанс със смисъла на стихотворението е по-разбираема за него. Така например, след защита от няколко страници на тази редакция Хаджов заключава: „Оста-

налото едничко „на теб“ в последния стих на II (*Така Хаджов означава втория вариант – бел. Хр. М.*) вече получава по-широко значение. То включва и много далече отстоящото обръщение „Бжлгарио“ (в третия стих на третата строфа). Конкретно то е могло да се отнесе към всеки отделен интерпретатор на стихотворението. По този начин България, авторът и всеки читател са се обединявали в своето еднакво отношение към тежката загуба от обесването на Апостола“ (Вж Хаджов, Иван. Стихотворенията на Ботева. Том първи. Поправки и преработки, 1947, с. 244). **Де е Ботев, де е Хаджов?!**

Несъмнено по-добре е

**псета и вълци вият в мъглата;
старци се Богу молят горещо,**

вместо

*псета и вълци вият в полята,
старци се молят богу горещо,*

понеже воят на псетата и на вълците звучи много по-зловещо в мрачната мъгла, отколкото само в поле. И след като изразът „в полето“ е употребен в предната строфа, използваният за същото място израз „в мъглата“ при следващата строфа означава, че цялото действие става „в полето, покрито с мъгла“. Поради това, повтарянето на израза „в полето“ обеднява съдържанието и разрушава хармонията. Да не говорим за това, че в изданието на Захари Стоянов повтарянето е „в полета“, което разрушава и римата, възстановена в официалния вариант с израза „в полята“. Но и двете тези промени означават повече от едно поле, което е направо безсмислено, когато става дума за действие на едно и също място.

Както отбелязва Тодоров: „На пръв поглед без значение за художествената изразителност е словоредът в следващия стих на тази строфа... При едно по-внимателно вглеждане обаче се установява, че и тук редакцията от „Нова България“ има известно предимство: логическото ударение естествено пада върху предцезурната дума „богу“ и с това се засилва изразителността на стиха“ (*И. Т. I, с. 34*).

Макар и бавно направеният от Илия Тодоров подробен критичен анализ на проблема започва да среща разбиране сред специалисти като Валери Стефанов, Илиана Монова и Иван Радев. В книгата си „Геният... премълчаното“ (1997), след произволните грандомански оценки за Христо Ботев, авторът й Георги Велев с голяма ярост се нахвърля и срещу тези смутители на спокойствието. В крайна сметка се стига до обсъждане, на което нашите специалисти решават да остане досегашният официален вариант, защото „той вече е изучаван от много поколения“.

ПОЗАКЪСНЕЛИ УТОЧНЕНИЯ ЗА ЯНА ЯЗОВА...

НЕИЗВЕСТНО ЗА БИБЛИОГРАФИЯТА „ПОЕТИ И
ПИСАТЕЛИ, РОДЕНИ В МИХАЙЛОВГРАДСКИ ОКРЪГ“

ВЕНЕТА РЯХОВА

По поръчение на Окръжния комитет на БКП и на СБП в Окръжната методична библиотека в Михайловград трябваше да се изготви библиография, която да улеснява библиотеките в окръга при ежегодното провеждане на септемврийските литературни дни.

Задачата бе поставена на Иванка Кръстева – библиотекар от справочния отдел, и на мен – Венета Ряхова, завеждащ-отдел в заемната за възрастни. С голямо желание поехме работата през 1967 г.

Колежката ми, Кръстева, веднъж дойде при мене доста разтревожена и каза:

– Какво ще правим с Яна Язова, ще я включваме ли? Даже ни обвиняват, защото след 9.IX.1944 г. не открих нито ред, написан от нея и за нея.

– Ще я включим... но все пак ще поговоря с Анастас Стоянов (тогава главен секретар на СБП – б. а.) и без това е тук – отвърнах й аз.

На въпроса ми Анастас Стоянов отговори:

– Не знам. Трябва да попитаме по-възрастните другари.

Скоро след това отидох в София, за да уточня някои неща в СБП и Народната библиотека „Кирил и Методий“, тъй като почти бяхме готови с библиографията „Поети и писатели, родени в Михайловградски окръг“.

В НБКМ прегледах библиотечно всичко от и за Яна Язова, за да имам свое мнение, да отида подготвена в СБП. Докато изчаках Ан. Стоянов, който в момента беше при председателя Георги Джагаров, дойде Георги Караславов. Като се появи Ан. Стоянов, побързах да кажа:

– Другарю Стоянов, да използваме случая, че тук е дрегарт Караславов и да питаме него.

– Питайте, за какво става дума? – обърна се Караславов към мене.

– Да включим ли Яна Язова в един справочник?

– Включете я, разбира се – каза Караславов, още преди да съм споменала мотивите си по въпроса.

Побързах да вмъкна:

– Защо не е писала нищо след девети септември?

– Омъжи се за някакъв инженер... наредила е деца?... – Замисли се и каза: – Чакайте, чакайте... Димитър Талев ми каза, че Яна Язова дълго време е работила върху исторически труд и е написала нещо много хубаво – от Левски до Шипка. Комисията с председател Димитър Талев го е одобрила и го е дала за печат в издателство „Народна култура“. Ама това беше отдавна... Защо не е излязъл още?!... То от комисията от четири души е останал само един жив...

Все повече се засилваше интересът ми към Яна Язова. От прочетеното, което е писа-

ла, не видях причина да не я включваме. Впечатли ме фактът, че в ония години е пътувала много и пр. Искях да я видя на всяка цена, а никой не можа да ми каже адреса ѝ. Намерих го в телефонния указател... Отидох на ул. „Раковски“ 161, етаж втори, срещу стълбите. Над звънеца бяха написани три имена, едно под друго: Я. Язова, Люба Ганчева, Люба Йорданова, и аз с присъщото за младите мислене си казах: „Тези баби са се събрали да живеят заедно...“ Разбира се, веднага се сетих, че това са трите ѝ имена: псевдоним, по баща, по съпруг...

Звъннах. Нямаше я. По-късно отидох пак, но уви!... и този път никой. Чистачката, която миеше стълбите, ми каза:

– През деня не можете да я намерите. По цял ден чете в библиотеката. Елате привечер.

С голямо въннение се появих отново в очакване да видя една баба. (За мене, младата тогава, 55 години бяха много... Беше месец февруари 1968 г., а тя е родена през 1912 г., на 23 май.)

Звъннах и пред мене се появи една много добре изглеждаща жена, бих казала дори млада, с извити вежди, прическа; по домашному с анцуг-клин, в турско синьо, с тънка блузка и жилетка, на висок ток. Бях поразена и моментално помислих: „Бабите (т.е. колегките ѝ [писателки]) са я елиминирали от ревност...“ Мислех, че много ще я зарадвам, че най-последно някой се е сетил да пише за нея след 9.IX., но пак изненада...

– Правим библиография „Поети и писатели от Михайловградски окръг“, в която сме ви включили, затова идвам при вас.

Вместо радостно оживление, чух едно безразлично:

– Няма защо да ме включвате. Нямам нищо общо с Михайловградски окръг.

Стреснах се, но побързах да кажа:

– Родена сте в град Лом.

А тя ми отговори:

– Това е случайно. Баща ми е бил там училищен инспектор и тогава съм се родила. – Каза го вяло тя, а с видимо оживление добави: – Моят град е Пловдив.

Побързах да ѝ кажа за хвалебствените думи на Г. Караславов, който се позова на Дим. Талев и за учудването му, че книгата ѝ още не е отпечатана.

– А вие как мислите? Защо ли е така? – попитах аз.

– Знам ли защо... – каза го някак примирено тя.

Продължих, че все пак ще я включим в библиографията, защото принципът е **родени**, а не **живели** в Михайловградски окръг и я помолих да ми даде за целта една снимка.

– Нямам. Скоро ще се снимам за паспорт. Оставете адреса си, ще ви изпратя.

Казах, че няма време. Чудно ми беше, че няма една снимка, а в жилището ѝ има оригинален неин портрет от Руска Маринова и други картини... Поръчах снимка в НБКМ. Изпратихме ѝ библиографията, която бе отпечатана през месец май 1968 г. На страница 44-та писах за нея и за неотпечатаната книга.

Видях Яна Язова веднъж и то за броени минути и я запомних завинаги!

14 юни 2009 г.

МАСОНЪТ СТИЛИЯН ЧИЛИНГИРОВ

ЩРИХИ КЪМ ПОРТРЕТА НА ПИСАТЕЛЯ

МАРКО ЦВЕТКОВ

Искушавахме се да започнем уводната част на настоящия текст с кратък отговор на въпроса: „Кой е Стилиян Чилингиров?“ Но подобно питане започва все повече да придобива риторичен оттенък. Днес се публикуват някои от неговите неиздадени творби, преиздават се вече издадени и започва да се преосмисля цялото му творчество. Ново поколение изследователи, привлечени от личността на големия български писател и общественик, започват да разкриват все повече аспекти от неговия частен и професионален живот.

Един любопитен факт, свързан с писателя Стилиян Чилингиров, представлява неговото членство в Масонската ложа. Малко изследван въпрос, който е засегнат в трудовете на проф. Величко Георгиев и Иван Богданов(1). Като масон Чилингиров сътрудничи на изданията „Полет“ и „Заря“. Целта на последните е да повишат духовната култура на българската интелигенция, приобщена към свободното зидарство.

Не е необходим особено задълбочен анализ на данните, които ни предоставя в книгата си Ив. Богданов, за да стане ясно, че Стилиян Чилингиров е приобщен към ложата благодарение на интелектуалните среди, в които се движи. Фактът, че тогава той е директор на Народната библиотека в София също ни навежда на тази мисъл(2).

Може би най-ярко Чилингировата принадлежност към масонската ложа проличава в неговото творчество на белетрист и прозаик(3). Така се ражда и образът на ентусиазиран български масон Владо Булатов, герой от едноименния роман в сонети на Стилиян Чилингиров, публикуван през 1922 г. с финансовата подкрепа на софийска банка. Фабулата основно засяга българските масони, които се чувстват под закрилата на победителите в Първата световна война и живеят с вяра в бъдещето и с надежда за доброденствието на България, независимо от настъпилата дълбока политическа и стопанска криза в доскорошния ни съюзник Германия. Според В. Георгиев романът е пропаганден и цели да представи масоните като морален коректив на партийната разпокъсаност в следвоенните условия и особено при управлението на БЗНС(4).

Молбата на Стилиян Чилингиров за постъпване в столичната ложа „Светлина“ датира от 12 декември 1921 г. След обсъждането на препоръките му той е приет на 16 януари 1922 г., като полага тържествена клетва на 23 януари 1922 г.(5). За последното свидетелства и поздравителното писмо на Иван Дойчев от 10 февруари с.г.(6). Както се вижда от Чилингировата лична книжка за поучения, две години по-късно, на 2 юни 1924 г., той добива втората символична степен „другар“(7).

Като масон той е обвързан с Възпитателния институт (ВИ) „Заря“ (легалната проекция на Великата Ложа на България (ВЛБ), който от 1923 г. е председателстван от неговия стар приятел и колега Димитър Мишев. На 2 април 1925 г. Съюзният съвет на ложата, който контролира ВИ „Заря“ и издаваното от него списание „Полет“, кани Чилингиров в комисия, която да разгледа делата на списанието(8). Само четири дни след това той е повишен в степен „майстор“(9).

Във времето, когато българското масонство се опитва да „запази политическия си неутралитет и лоялността си към държавата“, ВЛБ не без притеснение наблюдава начинките на олевяване в българското общество. Обсъден е въпросът за предприемане на кампания

за просветна дейност сред народа с цел да се прокламират идеалите на буржоазния либерализъм, респективно тези на свободното зидарство. Стилиан Чилингиров поема най-отговорната задача в тази кампания. На 25 август 1924 г. управителният съвет на ВИ „Заря“, по инициатива на банкерската група във ВЛБ, провежда заседания в Банка за народен кредит. Решено е да бъде засилена устната и печатна пропаганда. Пряката отговорност за изнасянето на сказките и беседите сред народа е поверена на Чилингиров, в ролята му на секретар (10).

От оскъдните документи в ЦДА, касаещи масонското минало на Чилингиров, става ясно, че през 1929 и 1930 г. той многократно е предупреждаван от ложата да „изпълнява задълженията си към ковчега (касата на организацията – б. М. Ц.)“ и да е редовен в занятията, за да не бъде заличен от списъците (11).

С писмо от 27 февруари 1931 г. Чилингиров е уведомен, че съгласно решение на ложата от 1 декември 1930 г. той е заличен от списъците й. Мотивите за това решение са непосещаване на занятия и неплатен членски внос за три години в размер на 1080 лв. Чилингиров е помолен да върне всички знаци и книжа на ложата, а ръководството й изразява надежда, че той скоро ще се завърне в нейните редове (12). След това името му вече не се среща в списъците на масоните. В протокола на Великия събор от 10–11 януари 1931 г. е посочено, че е „приспан“ (13).

Както отбелязва Ив. Богданов в своята книга „Синовете на вдовицата“ (14), Чилингиров заедно с група български професори е „приспан“ като масон. По мнението на автора повод за това е недостатъчно силното влияние на масонството върху българския културно-обществен живот, както и някои проблеми от мировгледно естество – става въпрос за пренебрегването на космополитизма в името на националните ценности (15).

Стилиан Чилингиров е приобщен към масонството именно благодарение на своите интелектуални контакти, а краткото му участие в ложата се обуславя най-вероятно от неговото завръщане към „традиционните домогвания на българската национална култура“.

Бележки

1. **Георгиев, В.** Масонството в България. Проникване, организация, развитие и роля до средата на тридесетте години на XX в. – София, 1986; **Богданов, Ив.** Синовете на вдовицата. Масонство и масони. – София, 1994.

2. Вж списъците, отразяващи професионалния и идеен облик на българските масони, раздел „Писатели, хора на изкуството и книгоиздатели“. Интерес представляват и имената на масоните, приобщени по служебна линия. **Богданов, Ив.** Синовете..., с. 103; 105.

3. Вж **Чилингиров, Ст.** Владо Булатов. Роман в сонети. – София, 1922; **Ст. Чил. [Чилингиров, Ст.]** Началото на българското свободно зидарство. // *Зидарски преглед*, г. II, 1925, кн. 6, с. 184–189.

4. **Георгиев, В.** Цит. съч., с. 118; 133.

5. **Недев, Н.** Българското масонство (1807–2007). – София, 2008, с. 623.

6. **ЦДА, Ф. 108 к, оп. 2, а.е. 2500, л. 28.** В Централния държавен архив във фонда на Чилингиров има обособена папка, свързана с участието му в Масонската ложа. Тук се позоваваме на част от документите в нея и се надяваме те да послужат като отправна точка на бъдещите изследователи.

7. **Пак там**, оп. 2, а.е. 2500, л. 42.

8. **Пак там**, оп. 2, а.е. 2500, л. 55, 61.

9. Кандидатурата му за „майстор“ е разгледана на 22 декември 1924 г. Вж бел. 5.

10. **Георгиев, В.** Цит. съч., с. 216–217.

11. **ЦДА, Ф. 108 к, оп. 2, а.е. 2500, л. 66–68.** В писмо от 19 ноември 1930 г. той е поканен на 22 с. м. в сградата на „Раковски“ № 106 да даде обяснение за поведението си.

12. **ЦДА, Ф. 108 к, оп. 2, а.е. 2500, л. 69.**

13. **Недев, Н.** Цит. съч., с. 623.

14. **Богданов, Ив.** Цит. съч., с. 149.

15. Биографията на Ст. Чилингиров е изпъстрена с редица родолюбиви прояви, на които той е инициатор или desen участник. Не бива да се забравят и неговите книги на национална тематика. Напр. една интересна интерпретация върху произведението му „Какво е дал българинът на другите народи?“ – **Шват-Гълъбова, Гражина.** *Метаморфозите на българските неогностици (към проблема за свръхинтерпретацията).* <http://www.ilit.bas.bg/bi/include.php?file=galabova>

С ЛЮБОВ КЪМ ХОРАТА И КНИГИТЕ

СЕВДА РУСКОВА НА 80 ГОДИНИ

ГЕРГАНА ПАНОВА

Севда Рускова – най-дългогодишният директор на Регионална библиотека „Михалаки Георгиев“ – Видин, навърши наскоро 80 години. През 1964 г., когато тя става директор, в библиотеката работят 9 служители, а фондът ѝ наброява около 80 000 тома.

Севда Рускова е един от инициаторите на „Седмицата на детската книга и изкуствата за деца“ и „Дни на литературата за родния край“ във Видин. През двадесетте години, в които тя е била директор, са гостували мнозина известни български автори и творци, сред които: Леда Милева, Петър Ступел, Асен Босев, Николай Зидаров, Филип Кутев, Йордан Друмников, Веса Паспалеева, Петър Стъпов, Михаил Лъкатник, Иван Аржентински, Петър Чолов, Николай Зидаров, Радой Киров, Боян Болгар, Петър Незнакомов и др.

Под нейно ръководство като самостоятелни звена са разкрити „Детски отдел“ и отдел „Краезнание“, започва да функционира „Междубиблиотечна заемна служба“. Въведени са система за обслужване на свободен достъп и схема за подреждане на фонда и систематичния каталог в читалнята. Изработен е своден каталог на периодичните издания, получавани в библиотеките на Видин. Започва комплектуването на специални издания: грамофонни плочи, нотен материал, графични издания. Оформен е азбучният каталог в две поредици – на българските и на руските книги. Изработен е и каталог на музикалните издания. Въведени са книги за движение на библиотечните фондове за всички отдели и филиали. Обособява се и фонд на читалня „Точни и приложни науки“. Заслужено признание за своята дейност като директорка тя получава през 1984 г., когато библиотеката е награждена с орден „Кирил и Методий“ – I степен.

В края на професионалната ѝ кариера библиотеката вече се състои от десет звена, а библиотечният фонд е нарастнал почти четири пъти – до 312 392 тома. Библиотечните специалисти са вече 14. Фактите, променили видинската библиотека в периода 1964–1984 г., сами по себе си говорят за силния дух, волята и амбицията на Севда Рускова да ръководи модерен за времето си духовен и културен център. Малко или много всеки работил в сферата на библиотечното дело в област Видин се е докоснал до нейната мъдрост и човечност, намерил е верния път, благодарение на готовността ѝ да помогне и да разбере.

Дълъг е пътят, който е изминала, но в очите ѝ няма да срещнете умора – това са очите на борбен и млад по дух човек. Те са усмихнати, топли и изпълнени с обич. Ярки и стойностни са делата ѝ и непрекъснато се множат. И днес Севда Рускова намира начин да е полезна – като колега, приятел или ръководител на групата на пенсионерките интелектуалки във Видин. А на въпроса „Как сте?“, тя неизменно отговаря: „Винаги добре!“

Чест е да ви познаваме, госпожо Рускова!

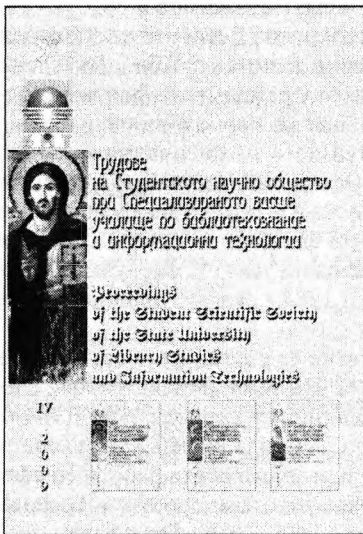
Честит юбилей! Бъдете здрава и все така неуморна още дълги години!

АРХИТЕКТИ НА ИНФОСФЕРАТА

ПОЛИНА СИМОВА

С последната си изява на страниците на своето научно издание студентите от СВУБИТ доказват възможностите си да разглеждат професионално общественозначими теми, а също и умение не само да демонстрират знания, но и да генерират идеи, да отстояват мнението си и да трасират бъдещето на областта, която са избрали за свое поприще, инфосферата.

Томът е посветен на IV Студентска научна конференция и изложба на СВУБИТ „Информация – личност – знание“ (16.05.2008 г.). Сърцевината му са 85 студентски публикации, отразяващи секционната работа на конференцията, планировката на катедрите и специалностите и учебно-педагогическия процес – аудиторен и извънаудиторен. Проблематиката на докладите се разпределя както следва: интердисциплинарни изследвания – 46 (54,76%); изследвания по актуални теми на съвремието – 26 (30,95%); историко-културни изследвания – 58 (69,04%); изследвания на традиционно публикувани издания – 69 (82,14%); изследване на електронни публикации – 15 (17,86%).



Принос за осъществяването на амбициозната програма на изданието безспорно имат и преподавателите от СВУБИТ и особено неговият ректор проф. д.ик.н. Стоян Денчев, с чието ключово слово, прозвучало по време на форума „Информацията като обществена ценност“, се открива изданието.

Обединена от ключовия феномен „личност“, интелектуалната платформа на отразяващата се чрез изданието конференция е енциклопедия по личностите, на които са посветени студентските изследвания – епископ Константин Преславски, проф. Иван Дуйчев, проф. Гаврил Кацаров, проф. Петър Мутафчиев, акад. Александър Теодоров-Балан, Христо Ботев, Иван Вазов, Елин Пелин, Пейо Яворов, Пенчо Славейков, Николай Вранчев, проф. д.м.н. д-р Николай Яръмов... В калейдоскопа от представените на форума личности са и Платон, Борис Пастернак, Джон Атанасов, Джордж Сорос, Елвис Пресли и много други...

В раздела „In memoriam“ се отдава почит на 65-годишнината от рождението на доц. д-р Петър Парижков (10.02.1944–13.03.2007) със съответна студентска разработка („За живите и безсмъртните /Учебен час по „Методика на научните изследвания“). Тук е публикуван и преводът на проф. д.п.н. Александра Куманова на стиховете на Аветик Исаакян – Борис Пастернак, посветени на един от духовните феномени на свързаност между хората „учител-ученик“.

Особен интерес предизвикват определенията, дадени от студентите по време на конференцията на феномена „личност“ (64 дефиниции), както и панорамната публикация на проф. д.ик.н. Стоян Денчев, проф. д.п.н. Александра Куманова, ас. Пламена Златкова, ас. Елена Игнатова, Мария Никова „Информационна картина на феномена „личност“: Социално-психологически и онтологичен дискурс (Емпирично изследване и теоретично обобщение, което е последвано от обобщението на научния редактор ст.н.с. д-р Никола Р. Казански).

Всяка публикация в тома е съпроводена от визуализиращ образ (портрет на изследваната личност, корица или титулна страница на рецензираното или анализираното произведение, илюстрация на описваното явление, визия на портала на изучавания електронен сайт и т.н.), поднесени в единно графично решение, придружени от сигнифициращи пореден номер, който съответства на поредния индивидуален номер на публикацията. Ключовите думи към всяка работа са поднесени в еднообразна форма.

В уводната статия „За Том IV на СНО при СВУБИТ (Вместо предговор от съставителите)“ е дадена системна характеристика на изданието, която се вижда и в таблицата – Стратификация на изследванията на СНО (2005–2008). Документи и публикации, свързани с изданието, са отразени в раздела „Около Трудовете на СНО“.

Изискванията по регламента на студентските форуми на СВУБИТ са представени в раздела „Около оформлението на публикациите“. Тук са дадени и бележки към библиографското оформление на публикациите. Поместен е и „Азбучен списък на заглавията (и техните интернет адреси и електронна поща) на актуални за България периодични и продължаващи чуждестранни издания (по сродните интердисциплинарни области библиография – библиографознание – книгознание – архивно дело – библиотекознание – информатика – информационни технологии)“ от проф. д.ик.н. Стоян Денчев и проф. д.п.н. Александра Куманова, който е постоянно необходим в изследванията на младите автори.

Систематизираният хронологично-азбучен библиографски списък на публикациите на членовете на СНО съдържа 319 названия.

Особено ценен е показалецът, първи в България, създаден на базата на електронни продукти, който може да се ползва като уникален универсален продукт за комплексно, особено прецизно търсене на информация.

И четирите показалци, включени в изданието, са сводни – във вид на база данни по томовете на СНО при СВУБИТ като цяло.

Анотираните съдържания на български, руски и английски език са не само външна рамка на изданието, но и системна част от неговата единна справочно-информационна обезпеченост.

Поместената в сборника работа на студента Тервел Стилиянов отразява удостояването с отличие на СНО при СВУБИТ на форума на Младежкото иновационно и информационно общество АБ (10.12.2008 г.).

И една немаловажна подробност. Том IV официално е бил поднесен на ректора на СВУБИТ (заедно с ръкописния препис, направен от СНО на „История славянобългарска...“ на Паисий Хилендарски, на езика на която студентите подготвят тезаурус) по време на Академичната аксиология „Светна като слънце“, представена на Тържествената церемония, предшестваша откриването на VII национална научна конференция „България – кръстопът на култури и цивилизации“, проведена в София на 1.11.2009 г., с международно участие.

Трудове на Студентското научно общество при Специализираното висше училище по библиотекознание и информационни технологии : IV Студентска науч. конф. : Том IV / Отг. ред. С. Денчев ; Глав. ред. А. Куманова ; Състав. А. Куманова и др. ; Науч. ред. Н. Казански и др. ; Езикова, граф. и техн. ред.: Н. Василев, Б. Апостолова, В. Стефанова. – София : За буквите – О писменехъ, 2009. – 648 с. : с ил. – Други състав.: С. Василева, С. Шапкалова, Т. Генова, П. Златкова, И. Гетова-Златева, П. Попова. – Именен показалец ; Показалец на рец. книги и изследв. институции ; Показалец на електрон. сайтове ; Показалец на ключовите думи

НОВИ ИЗДАНИЯ НА НБКМ

СРЕЩИТЕ МИ С БИБЛИОТЕКА

„ЗЛАТНИ ЗЪРНА“

КАТО УРОЦИ ПО ХУМАНИЗЪМ

ЕРИКА ЛАЗАРОВА

Като голямо щастие в своя живот определям богатата ни фамилна библиотека, която ми позволи в едно детство на инкриминирани автори и издания, на цензура и автоцензура към печатното слово, на съмнителни писателски дарования с държавни награди и забравени достойни творци, да общувам с почти всичко най-добро, издадено през първата половина на XX век у нас, и особено през 30-те и 40-те години, като апогей на издателския талант за популяризиране в кратки срокове на ценностното в чуждата и отечествената литература. В това отношение Библиотека „Златни зърна“ на **Славчо Атанасов** е сред онези фактори на Новото българско възрождане, за което говори културфилософът и народопсихолог д-р **Найден Шейтанов**, допринесли в значителна степен за формиране на литературен вкус и високи художествени критерии сред българската интелигенция и сред широките грамотни слоеве от населението.

Създателят на Библиотека „Златни зърна“ не само е един от онези европейски по манталитет културтрегери, които обогатяват художествено-естетическата вселена на българина и променят характеристиките на културното ни *време-пространство*, но е и убеден привърженик на идеята за преодоляване на вековната затвореност на българския културен дух. Той косвено се намесва в диспута „свое-чуждо“, представяйки на българската читателска аудитория наистина най-доброто от европейската литература, същевременно откривайки, представяйки и налагайки имената на редица млади и обещаващи дарования. По такъв начин хармонично съжителстват и взаимно се обогатяват като културно присъствие класика и иновативност, еталонни творби и литературни експерименти, призвани да маркират хоризонта на бъдещето.

Но преди всичко искам изрично да подчертая, че книгите с емблемата на „Златни зърна“ са сред *непреходно ценното* във всяка една домашна и/или обществена библиотека. Те представляват истинско богатство, което според мен е безспорно един от факторите, помагали и помагачи на четящия българин, ако използвам романтическата стилистика, да открие своята втора, по-добра реалност (**Новалис**) и да преживее по-леко своята духовна емиграция и в годините на тоталитарното безвреме, и в безкрайния български посттоталитарен преход.

Ако перефразирам **Фридрих Ницше**, обичащият книгата като *духовен аристократ* понася по-леко изпитанията на материалното битие. Той преминава с гордо вдигната глава през живота, независимо от купони и черна борса, мутри и мутреси, посредствени кандидати за власт и слава, корупция и социално лицемерие, насилие и конформизъм. Същевременно той се чувства в пълния смисъл на думата *гражданин на света*, който живее с проблемите на цялото човечество.

Или както правилно отбелязва още през 40-те години **Петър Динев**, декларираното от някои ревностни защитници на „родното“ желание „да не се влияеш от чуждото“ е пагубно като апел за вслушване само в себе си и в импулсите, идващи от отечествения

културен климат. Като теоретик, той твърде рано за епохата си достигна до осъзнаване на мястото и влиянието на новите средства за информация, разчупващи затвореността на изолираното в себе си и корените си национално съществуване. Трагедията на много наши таланти е, смята литературоведът, че започват новаторски, виждайки и разкривайки света по свой, интригуващ начин, но после започват да се повтарят и бързо достигат до *изчерпване*. И понеже не са черпили от живата вода на културното общуване:

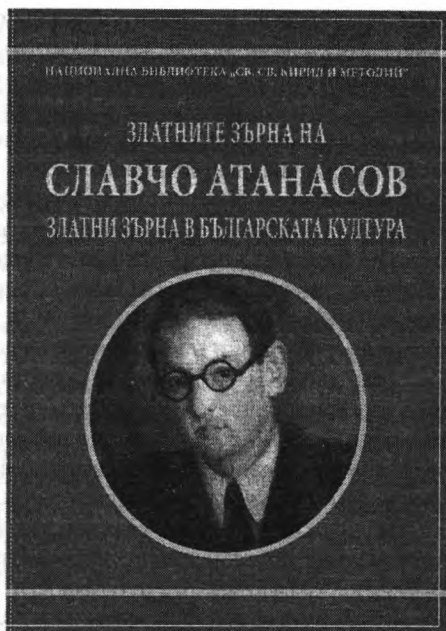
„Българският читател, който днес чрез радиото и киното, бързата телефонна и телеграфна служба е в досег с целия свят, не може да живее само с проблемите и злободневните въпроси на българската литература. Той се интересува едновременно от големите идейни движения в чужбина, търси да проникне в ръководните линии на духовния живот на човечеството, иска да опознае близки и далечни народи, за които слуша по радиото, за които чете по вестниците, които вижда във филмите“ (1).

Пак **Динев** е, който оценява с право твърде положително усилената работа на големите издателства пред и след „Европейската война“, съумели да издават „по известен план и система – най-значителните европейски творби“ (2).

Талантът има нужда от фактора „художествена комуникация“, за да не бъде регионален и затворен в своего рода „културен херметизъм“, което е също толкова нелепо, както и епигонското преповтаряне на чуждите образци. Или както ще запита с риторична страст **Иван Ст. Андрейчин**: „Има ли нужда да „ибсенуваш“ и „метерлинкуваш“, когато имаш Ибсен и Метерлинк?... Да бъдеш оригинален – нищо по-добро от това: чуждото си остава винаги чуждо. Но оригиналността не значи дивотия и първобитност. Оригиналността е проявление на силна индивидуалност, а тя е следствие на висока култура, на обширни познания, на смели обобщения“ (3).

Може смело да се каже, че престижните преводни библиотеки, сред които особено място с прецизия подбор на представяните автори и творби заема „Златни зърна“, разкриват диалектическия характер на българския културен живот от първата половина на 20-то столетие, когато отчетливо се долавя осъзнатата потребност на българския културен дух да възприема чуждите постижения. Въпреки големите спорове – художествено-критически и идеологически, относно проблема за адекватността или неадекватността при представянето на дадени литературни школи и нашумели световни творци или за динамиката и рисковете на художествената перцепция, не ми е известна нито една що-годе адекватна критика на сътвореното от **Славчо Атанасов**, което си остава за поколенията наистина уникално културно наследство с непреходно значение. При това той определено е максималистичен в претенциите си към нашите преводачи и затова творбите, представени от Библиотека „Златни зърна“, прозвучават като правило на много добър за времето си български език. Доказвайки, че България, при цялата неравностойност и субективност на представянето в преводи на най-крупните постижения в световния опит, все пак е страна с водеща позиция в това отношение.

Малко са читателските аудитории в света през същата епоха, където се превежда толкова много и разнообразна литература – европейска, но също американска и съветска, така че



кръгът на позиции и идеи относително се затваря. За разлика от една Германия например, където след идването на власт на Хитлер изцяло отсъства преводна литература от английски език и дори автори като **Джек Лондон** и **Майн Рид** остават непознати за широки слоеве читатели поради нелепи идеологически съображения и политическо съперничество.

За съжаление, във визирания период у нас почти липсва адекватно разглеждане – в теоретичен план и в критичен контекст – на културно-изследователската дейност в сферата на теорията на литературата и преводаческото изкуство, за да покаже, че у нас все още няма достатъчно сериозна *теоретична рецепция* на европейските художествени процеси. Или както цитираният вече **П. Динеков** пише, литературното ни познатство и взаимодействие с Европа трябва да се осъществява не само с преводи, но и чрез „прегледи, очерци, характеристики на европейските литератури. А тъкмо това най-малко се прави у нас. Оригинални, отделни монографии и научни курсове се явяват действително рядко“ (4).

Тази глобална ситуация на отсъствие на съзнателна критическа рецепция на превода като вторично репрезентиреща дейност е разбираема с оглед обективния факт, че е относително по-лесно и по-достъпно възприемането на оригинални творби, отколкото сътворяването на оригинални изследвания, посветени на критическата рефлексия на книжната продукция у нас и/или на водещите тенденции в световната литература.

На книжния пазар липсват и достатъчно преводни издания с подобен характер, навярно поради очаквания по-слаб читателски интерес към тях. Още повече, че определено битува мнението, че българската публика като цяло не е достатъчно подготвена за подобно четиво. А това е факт, който не може да не влияе отрицателно върху развитието на теорията на превода и на перцепцията на чуждия културен опит като цяло, а оттам – и на културното формиране на нацията.

Именно днес отново става актуален въпросът за наднационално мислещите теоретици, способни да градят съдържателни мостове между различните регионални и надрегионални култури. Огромна е тяхната общокултурна и личностно-формираща роля. Тези нови будители, ако използваме терминологията на „*златните тридесет години*“ са призвани да отделят зърното от плявата в лавинообразната книжовна продукция в началото на Третото хилядолетие с цел да се обърне специално внимание върху творбите с непреходна ценност и върху сурогатите на масовата култура, дори когато са предрешени като „бестселъри“.

Тоест, потребно е да се акцентира върху:

1. Изкуството на словото за сметка на четивата с лъскави корици и елементарно съдържание, които не само не обогатяват интелекта, но водят към затъпяване, манипулирайки читателя.

2. Да се покаже с подходящи примери и задълбочени анализи какво значи литературна едnodневка в многоликото развитие на океана „*европейска култура*“ или на американската книжовна индустрия. Само тогава грамотният, но и естетически чувствителен български читател ще бъде в постоянен и плодотворен контакт с Европа на културата и ще се чувства неин истински гражданин.

Защото културната отвореност няма *алтернатива*, доказва обективният ход на живота в модерната и постмодерната реалност. Доказва го и личността на **Славчо Атанасов** с неговото неръководно създание – златните литературни зърна, които оплодиха щедро българската литература и култура. Затова делото му си остава знаково въпреки историческите превратности през последните осем десетилетия. Буквално всичко, издадено от него, *продължава духовния си живот във времето*. Сред лично избраните и наложени като стойностни заглавия откриваме най-добрите творби и автори от годините между двете световни войни, както и еталонни произведения, създадени през 40-те години и в най-кратки срокове социализирани у нас. А това, трябва специално да подчертаем, за стила на културна комуникация от първата половина на ХХ век (и то в екстремалните условия на световен военен конфликт!) си е направил културен подвиг.

Накратко, Библиотека „Златни зърна“ е изпълнила достойно мисията си да запознае българската културна публика с титаните на световната литература от ранга на **Стефан Цвайг**, **Арчибалд Кронин**, **Луис Бромфийлд**, с Нобеловите лауреати **Зигрид Ундсет** и **Вики Баум**, с романисти-психолози и сърцеведи като **Оливия Уедсли** и **Ноел Анри**, като тук нарочно споменавам само няколко от наистина значимите имена, които са сред най-четените и обсъждани автори на своето време.

Но **Славчо Атанасов** проявява зрял естетически вкус, философска култура и пиетет към новаторската теоретична мисъл, свидетелство за което е фактът, че той избира като премия за редовните читатели едно от знаковите произведения на столетието „*Бунтът на масите*“ на **Хосе Ортега и Гасет**. Давайки възможност на нашата читателска аудитория да общува непосредствено с един от пророците на модерността и да „попие“ духа на интелектуалната разкрепостеност и желание за автономност на битността като самоценност.

Всъщност това е и истинското послание на голямата литература през столетията, призвана да бъде **човекознание** и да пробужда в доброта, благородство, състрадание към унижените и оскърбените. Библиотека „Златни зърна“ на **Славчо Атанасов** достойно изпълнява тази хуманна мисия, както личи от грижовния подбор на книгите. Тя не просто запознава културната ни общественост с най-новите постижения на световната литература, но и разширява съзнанието на читателите до разбирането за същинската цел на живота – третиране на човека като творец на своя живот, призван да хуманизира света, в който живее.

Бележки

1. **Динеков**, П. Нашият литературен досег с Европа. // *Златорог*, 1940, кн. 7, с. 332.
2. Пак там, с. 335.
3. Вж сп. *Нов път*, 1907, кн. 1.
4. **Динеков**, П. Цит. съч., с. 335–336.

Из сборника „Златните зърна на Славчо Атанасов – златни зърна в българската култура“, който съдържа доклади от Юбилейната научна сесия, посветена на 100-годишнината на издателя и на 70-годишнината на Библиотека „Златни зърна“.

ПОСТЪПИЛИ КНИГИ В СЕКТОР „ИЗДАНИЯ ПО БИБЛИОТЕЧНО ДЕЛО“ В НБКМ

На български език

Мк VII / Б 28

БАТАКЛИЕВ, Владимир Петров. Летопис на Брациговското читалище : Ч. 1 – / Събр., подред., дописал Владимир П. Батаклиев. – Брацигово : Нар. ч-ще „В. Петлешков“, 2004 – Ч. 2. 1944–1968. – 2008. – 267 с. : с портр., ил., факс.

Мк Сп / Б 44 ч

БИБЛИОТЕКИ, четене, комуникация : Шеста национална научна конференция, посветена на 180 години от раждането на Петко Р. Славейков, Велико Търново, 15–16 ноември 2007 г. / Състав. Лъчезар Георгиев и др. ; Науч. ред. Лъчезар Георгиев. – В. Търново : Унив. изд. „Св. св. Кирил и Методий“, 2008. – 376 с.

Мк II / К 57

КИРИЛИЦАТА в духовността на европейската информационна цивилизация : Пета национална научна конференция с международно участие, София, 1 ноември 2007 г. / Състав. Кристина Върбанова-Денчева и др. ; Ред. Светла Девкова, Сашо Савов. – София : За буквите – О писменехъ, 2008. – 832 с. : с ил.

На руски език

Мк II А 64

АНГЛО-РУССКИЙ словарь по библиотечной и информационной деятельности / Состав. и руководитель проекта Дж. Ричардсон ; Под ред. Э. Р. Сукиасяна, В. В. Зверевича = The English-Russian dictionary of library and information terminology / Chef comp. and project director John V. Richardson; Ed. Eduard R. Sukiasian, Victor V. Zverevich. – Санкт-Петербург : Професия, 2008. – 272 с. – (Сер. Библиотека)

Мк Сп / Б 44

БИБЛИОГРАФИЯ в современном электронной среде : Материалы семинара / Состав. Л. А. Егорнова. – Москва : Пашков дом, 2005. – 212 с. – (Вопросы библиографоведения / Российская государственная библиотека ; Вып. 14)

Мк II / Б 44 п

БИБЛИОТЕКИ в правовом пространстве. Современные проблемы : Сборник статей / Состав. В. Р. Фирсов, Е. И. Борисова. – Санкт-Петербург : Рос. библ. асоц., 2008. – 272 с.

Мк II / Б 59 п

БОЙКОВА, Ольга Феоктистовна. Правовое регулирование деятельности муниципальных библиотек : Научно-практическое пособие / О. Ф. Бойкова. – Москва : Либерия-Бибинформ, 2008. – 288 с. – (Сер. Библиотекарь и время. XXI век ; 91)

Мк II / Б 67 к

БОРОДИНА, Светлана Дамировна и др. Коммуникационная культура библиотек : Научно-практическое пособие / С. Д. Бородина, Г. М. Кормишина. – Москва : Либерия-Бибинформ, 2008. – 128 с. – (Сер. Библиотекарь и время. XXI век ; 88)

Мк II / Д 74

ДОКУМЕНТЫ на небумажных носителях : создание, хранение, использование : Сборник статей. – Санкт-Петербург : Рос. нац. библиотека, 2008. – 128 с. : с ил.

Мк II З 89

ЗОНАЛЬНАЯ научная библиотека Воронежского государственного университета : 1918–2008 : Страницы истории / Состав. Е. П. Гришина и др. ; Отв. ред. А. Ю. Минаков. – Воронеж : Воронеж. гос. унив., 2008. – 155 с. : с ил., 4 л. : цв. ил.

Мк II / И 73

ИНФОРМАЦИОННО-БИБЛИОГРАФИЧЕСКОЕ обслуживание : История и современное состояние : Сб. статей : Вып. 1 – Санкт-Петербург : Рос. нац. библиотека, 2003 – Вып. 2. Теория и практика / Состав. Е. Д. Жабко. – 2008. – 192 с. : с ил.

Мк I / К 69

КНИГА в России : 1861 – / Под общ. ред. И. И. Фроловой. – Москва : Книга, 1988 – [Т. 5]. 1895–1917. – Санкт-Петербург : Рос. нац. библ., 2008. – 720 с. : с ил.

Мк I / К 69

КНИЖНОЕ дело в России в XXI – начале XX века : Вып. 1 – Сборник научных трудов. – Санкт-Петербург : Рос. нац. библ., 1983 – Вып. 14 / Состав. О. Н. Ильина и др. – 2008. – 315 с.

Мк II / К 88б

КРАЕВЕДЧЕСКИЕ библиографические издания Российской Федерации : 1997 – Санкт-Петербург : Рос. нац. библиотека, 2001 – 1997–1999 / Состав. Е. С. Алексеева и др. – 2001. – 320 с.

2000 г. : с доп. за 1996–1999 гг. / Состав. Е. С. Алексеева и др. – 2003. – 336 с.

2001–2004 гг. / Состав. Л. С. Николаева, Е. И. Трубина. – 2006. – 335 с.

Мк III / М 76 к

МИХЛИНА, Ирина Ильинична. Краеведческая библиография : Научно-методическое пособие / И. И. Михлина. – Москва : Либерея-Бибинформ, 2008. – 175 с. – (Сер. Библиотекарь и время. XXI век ; 89)

Мк II / Н 72 б

НИКОЛАЕВА, Людмила Сергеевна. Библиотека и краеведение : Аннотированный указатель литературы за... / Состав. Л. С. Николаева. – Санкт-Петербург : Рос. нац. библиотека, 1995 –

2004–2005 гг. Указатель литературы. Статьи. Рецензии / Л. С. Николаева ; При участии Н. Ю. Кругловой. – 2007. – 368 с.

Мк II / О 25 б

ОБЩЕЕ библиотековедение : Хрестоматия : Ч. 1 – Москва : Либерея-Бибинформ, 2007 – (Сер. Библиотекарь и время. XXI век ; 84, 85, 86)

Ч. 2. Учение о библиотеке / Состав. А. А. Фомина и др. – 2008.

Т. 1. – 311 с.

Т. 2. – 542 с.

Ч. 3. Учение о библиотечном деле / Состав. М. Н. Колесникова, Е. В. Мокшанова. – 2008. – 368 с.

Мк II / П 15 э

ПАНКОВА, Елбена Валериевна и др. Электронное библиографическое пособие : Практическое руководство для библиотечных работников / Е. В. Панкова, Л. С. Беркутова. – Москва : Форум, 2008. – 128 с. : с ил.

Мк II / Р 86 п

РОССИЙСКИЕ правила каталогизации : В 2 ч. / Редкол. Н. Н. Каспарова – гл. ред. и др. – Москва : Пашков дом, 2008.

Ч. 1. Основные положения и правила. – 244 с.

Ч. 2. Специальные правила каталогизации отдельных видов документов. – 420 с.

Мк II / Ф 38 с

ФЕНЕЛОНОВ, Евгений Алексеевич. Социально-экономический анализ библиотечного дела как объекта управления / Е. А. Фенелонов. – Москва : Пашков дом, 2008. – 264 с. – (Библиотека : новые возможности)

На други езици

Мк II Б 59 м

БИБЛИОТЕЧЕН маркетинг : Промоција на библиотеката, односи со јавноста, партнерства меѓу библиотеката и заедницата, други библиотеки, издавачи, невладини организации, граѓани / Подгот. Зорка Чекичевска. – Скопје : Програма за развој на Обединетите Нации – УНДП, 2007. – 32 с. : с ил.

Мк II / С 58

CISAR, Jaroslav. Zakladni kameny pro novou budovu Narodni Knihovny CR a jejich darci aneb Narod sobe II / J. Cisar. – Usti nad Orlici : Oftis, 2008. – 112 p. : col. ill.

Мк II / С 93

CTENARSTVI, jeho vyznam a podpora : Vyzkum, teorie a praxe v Ceske republice a Spolkove republice Nemecko : Prednasky z odborneho seminaru poradaneho Svazem knihovniku a informacnich pracovníku CR a Goethe Institutem Praha dne 19. listopadu 2007 v Goethe Institutu v Praze = Lesen, seine Bedeutung und Forderung. – Praha : Svaz knihovniku a informacnich pracovníku CR, 2008. – 84 p. : tab. – (Aktuality skip ; Sv. 24)

Мк II / К 61

KNIHOVNY současnosti 2008 : Sb. z 16. conference, konane ve dnech 16.–18. zari 2008 v Seci u Chrudimi / Sest. Jaromir Kubicek. – Brno : Sdruzeni knihoven CR, 2008. – 376 p. : ill.

Мк II / К 79 к

KOVACS, Diane K. et al. The Kovacs guide to electronic library collection development : Essential core subject collections, selection criteria, and guidelines / Diane K. Kovacs, Kara L. Robinson. – New York, NY ets. : Neal-Schuman, 2004. – XX, 251 p.

Мк I / М 20 м

MACKAY, Jenny. The magazines handbook / Jenny Mackay. – London etc. : Routledge, 2000. – IX, 277 p. – (Media practice)

Мк I / Р 93

PROBLEMATIKA historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska, 2007 : Sb. z 16. odborné konf., Olomouc, 13.–14. list. 2007. – Brno : Sdružení knih. CR etc., 2008. – 258 p. : ill.

Мк I / С 36

Die SCHONSTEN deutschen Bucher 2008 = The Best German book design 2008. – Frankfurt am Main : Stiftung Buchkunst, 2009. – 288 p.

Мк II / С 43

SLOVENSKA akademija znanosti in umetnosti. Biblioteka. Ljubljana. Sedemdeset let Biblioteke Slovenske akademije znanosti in umetnosti. – Ljubljana : Slov. akad. znanosti in umetnosti, 2008. – 308 p. : col. ill. – (Biblioteka / Slovenska akademija znanosti in umetnosti ; 13)

Мк II / С 88 r

STRATEGIES for regenerating the library and information professions : Eigh World Conference on Continuing Professional Development and Workplase learning for the Library and Information Professions, 18–20 Aug. 2009, Bologna, Italy / Ed. By Jana Varlejs, Graham Walton. – Munchen : Saur, 2009. – 415 p. : ill. – (IFLA publications ; 139)

Изготви Петя Калудина

БИБЛИОГРАФСКИ СПРАВКИ

0 Общ отдел

002 Печат. Книгознание. Документация. Информационна дейност

Българска художествена литература в превод на френски език. Книги. 1990–2009. 17 загл. Фр. ез. Октомври 2009. НБКМ

02 Библиотечно дело. Библиотекознание

Публикации за СВУБИТ. Книги и статии. 1992–2009. 22 загл. Бълг. ез. Юли 2009. НБКМ

СВУБИТ. Статии. 1950–1992. 29 загл. Бълг. ез. Септември 2009. НБКМ

1 Философия

14 Философски системи и направления

Езотерична литература на български език. Книги. 2001–2009. 101 загл. Бълг. ез. Октомври 2009. НБКМ

159.9 Психология

Бърнаут и взаимовръзка между мотивация, удовлетвореност и социална подкрепа. 42 загл. fulltext. Юли 2009. НБКМ

Интеркултурно, кроскултурно, мултикултурно консултиране. Книги и статии. 1992–2009. 97 загл. Бълг. ез. Юли 2009. НБКМ

Психологическа съвместимост и семейни конфликти. Книги и статии. 1987–2009. 29 загл. Бълг. ез. Октомври 2009. РБР

Психологическо портретиране. Волево действие. 1992–2009. Книги и статии. 35 загл. Бълг. ез. Ноември 2009. НБКМ

Управление и емоционална интелигентност. Книги и статии. 1999–2008. 23 загл. Бълг. ез. Август 2009. РБР

16 Логика. Теория на познанието. Епистемология. Логическа методология

Проблемът за истината в херменевтиката. Книги и статии. 1978–2006. 30 загл. Бълг. ез. Април 2009. РБР

Феноменологичният и херменевтичният метод във философията. Книги и статии. 1982–2007. 69 загл. Бълг., англ., фр. и нем. ез. Април 2009. РБР

2 Религия. Теология

Сравнителен анализ на културно-специфичните вярвания, нагласи и обичаи при изповядващите християнство и ислям. Книги и статии. 1987–2008. 53 загл. Бълг. ез. Май 2009. РБР

3 Обществени науки

316 Социология. Социална психология

Аспекти на социализацията на индивидите в интеркултурен план (европейски, азиатски, северноамерикански и южноамерикански модел). Книги и статии. 1991–2008. 65 загл. Бълг. ез. Април 2009. РБР

Стресори и фактори в семейството (Изследване на междусъпружеските отношения). Книги, статии и електронни ресурси. 1987–2008. 43 загл. Бълг. и англ. ез. Октомври 2009. РБР

Съвременни социални представи и стереотипи в Македония в светлината на интеркултурната комуникация. Книги и статии. 1993–2008. 73 загл. Бълг. ез. Април 2009. РБР

Факторите агресия и социална изолация в съвременното българско семейство. Книги и статии. 1987–2008. 86 загл. Бълг. и англ. ез. Септември 2009. РБР

327 Международни политически отношения. Световна политика. Международна политика. Дипломация

Анализ на функциите на Съвета на Европа. Книги и статии. 1992–2009. 55 загл. Бълг. ез. Септември 2009. НБКМ

Външна политика на България. Книги и статии. 1988–2009. 220 загл. Бълг. ез. Ноември 2009. НБКМ

Съвременни аспекти на външната политика на Мексико. Книги и статии. 1960–2009; 1992–2009. 24 + 32 загл. full text. Бълг., рус, англ., исп. ез. Септември 2009. НБКМ

334 Организационни форми и споразумения на стопанска дейност. Кооперативно дело, кооперация

Аспекти на интеркултурната комуникация в бизнес сферата. Книги и статии. 1994–2009. 102 загл. Бълг., англ., нем., рус. ез. Юли 2009. РБР

Интеркултурни особености на организационната комуникация в мултинационалната компания Енерго-про. Книги и статии. 1991–2008. 63 загл. Бълг. и англ. ез. Май 2009. РБР

Методи за стратегически анализ на фирмената дейност. Книги и статии. 1995–2008. 24 загл. Бълг. ез. Декември 2009. РБР

336 Финанси. Митническо дело. Банково дело. Пари

Анализ на финансовото състояние на фирма. Книги и статии. 1992–2009. 53 загл. Бълг. ез. Юни 2009. РБР

Данъчен контрол, финансов контрол. Книги и статии. 1992–2009. 280 загл. Бълг., англ. и др. ез. Ноември 2009. НБКМ

338 Икономическо положение. Икономическа политика. Управление. Планиране. Производство. Услуги. Цени

Приносът на ЕС за туризма в България. Книги и статии. 45 загл. бълг. ез. + 4 загл. fulltext. Септември 2009. НБКМ

339.9 Международни икономически отношения. Външностопанска политика. Световно стопанство

Еврофондове – управление и корупция. Книги и статии. 88 загл. Бълг. ез. Юли 2009. НБКМ

342 Държавно право. Конституционно право. Административно право

Публикации на акад. Петко Стайнов по административно право. Книги и статии. 1915–2007. 77 загл. Бълг. ез. Юли 2009. РБР

343 Наказателно право. Наказателен процес. Учение за престъплението. Кримнология

Извършване на наказателно преследване по частна инициатива. Книги и статии. 34 загл. Бълг. ез. Октомври 2009. НБКМ

.Наказателно право. Форми на вината в НП, умисъл. Книги. 1878–2009. 82 загл. Бълг. ез. Ноември 2009. НБКМ

344 Специално наказателно право. Военно наказателно право. Военноморско наказателно право

Военно право. Книги и статии. 1884–2004. 61 загл. Бълг. ез. Юли 2009. РБР

347 Гражданско право

Авторски договори – същност и видове. Книги и статии. 111 загл. Бълг., рус. и англ. ез. Юли 2009. НБКМ

36 Социални грижи. Социално осигуряване. Застрахователно дело

Социалното осигуряване в България в периода 1878–1951. Книги и статии. 1911–2008. 45 загл. Бълг. ез. Май 2009. РБР

37 Възпитание. Образование. Просвета. Организация на свободното време

Реализиране на активност в процеса на учене по дисциплината Човекът и обществото за усъвършенстване на гражданската възпитаност. Книги и статии. 1991–2009. 51 загл. Бълг. ез. Август 2009. РБР

Цитирани трудове на Яна Динкова Рашева-Мерджанова. Книги, статии и сборници. 2007–2009. 28 загл. Бълг. ез. Ноември 2009. НБКМ

372 Други учебни предмети. Методика на обучението на отделните учебни предмети

Приложение на съвременните музикални технологии в музикалното обучение. Книги и статии. 1992–2009. 37 загл. Бълг. и англ. ез. Септември 2009. НБКМ

Учебници по история за 5., 7. и 8. кл. 1878–1972. 128 загл. Бълг. ез. Декември 2009. НБКМ

374 Извънучилищно образование и възпитание. Културно-просветна работа

История на читалище „Извор” – с. Арда. Книги и статии. 1921–2009. 33 загл. Бълг. ез. Ноември 2009. РБ См

378 Висше образование. Висши учебни заведения

Възможности и проблеми при реализацията на студенти от мениджърски специалности. Книги, статии, интернет ресурси. 1992–2009. 70 загл. Бълг. ез. Май 2009. РБР

39 Етнология. Етнография. Нрави. Обичаи. Бит. Фолклористика

Етнологично изследване на бесарабските българи. Книги и статии. 1878–2009. 54 загл. Бълг., рус., укр. ез. Септември 2009. НБКМ

5 Математика. Естествени науки

519.7 Математическа кибернетика

Използването на изкуствен интелект при управлението на проекти с помощта на обобщени мрежи. Книги и статии + пълни текстове. 1992–2009. 46 загл. Бълг. и англ. ез. Ноември 2009. НБКМ

6 Приложни науки. Медицина. Техника. Селско стопанство

613 Хигиена

Дрога. Наркотици. Статии. 01.2009–06.2009. 313 загл. Бълг. ез. Декември 2009. НБКМ

616.1/4 Вътрешни болести

Кардиотоксичност при болни на химиотерапия. Книги и статии. 1992–2009. 11 загл. Бълг. ез. Декември 2009. НБКМ

617 Ортопедия. Хирургия (общи въпроси). Офталмология

Очна патология. Очно състояние. Книги и статии. 1992–2009. 69 загл. Бълг. ез. Декември 2009. НБКМ

620 Изпитване на материалите. Стокознание. Енергийни централи. Обща енергетика

Енергийната политика на ЕС и зависимостта на ЕС от внос на енергийните източници от Русия. Книги и статии. 2000–2009. 53 загл. Бълг., рус., англ. ез. Юли 2009. НБКМ

621.3 Електротехника

История и развитие на ТЕЦ Русе. Ста-

тии. 1961–2009. 365 загл. Бълг. ез. Ноември 2009. РБР

65 Управление на предприятията. Организация на производството, търговията, транспорта и съобщенията. Полиграфическа промишленост и издателско дело

Организирането – основна управленска функция. Книги и статии. 1991–2007. 20 загл. Бълг. ез. Ноември 2009. РБР

Стратегическо управление. Книги и статии. 67 загл. Бълг. ез. Октомври 2009. НБКМ

657 Счетоводство

Анализ на финансовите резултати и рентабилността на фирма и насоки за повишаването им. Книги и статии. 1995–2009. 53 загл. Бълг. ез. Април 2009. РБР

Проблеми при отчитане на разходите и калкулиране себестойността на продукцията в шивашко предприятие. Книги и статии. 1991–2009. 52 загл. Бълг. ез. Декември 2009. РБР

659 Рекламно дело. Промислена и търговска информация

Интернет рекламата – изследване, анализ и тенденции. Книги, статии, интернет ресурси. 1996–2008. 45 загл. Бълг. ез. Април 2009. РБР

681 Фина механика. Автоматика. Техническа кибернетика

Управленски информационни системи. Книги и статии. 1986–2008. 46 загл. Бълг. и англ. ез. Ноември 2009. РБР

7 Изкуство. Художествени занаяти. Фотография. Музика. Развлечения. Игри. Спорт

72 Архитектура

Пловдивските джамии. Книги и статии. 1892–2006. 41 загл. Бълг. ез. Март 2008. НБИВ

78 Музика

Николай Гяуров – големият глас на България. Книги и статии. 1997–2009. 30 загл. Бълг. ез. Август 2009. РБ См

785 Инструментална музика. Симфонична музика. Ансамблова музика

Публикации от и за Панка Пелишек. Книги и статии. 1952–2009. 25 загл. Бълг. ез. Октомври 2009. НБКМ

792 Театър. Сценично изкуство

Публикации от и за Красимир Спасов. Книги и статии. 1970–1990. 75 загл. Бълг. ез. Юли 2009. НБКМ

Публикации от и за Младен Киселов. Книги и статии. 1970–1990. 122 загл. Бълг. ез. Юли 2009. НБКМ

Публикации за Румен Чакъров. Статии. 1970–1990. 18 загл. Бълг. ез. Юли 2009. НБКМ

8 Езикознание. Филология. Литература

808.67 Български език

Езикова адаптация, езикови контакти, руски заемки, билингвизъм. Книги и статии. 1992–2009. 55 загл. Бълг. и рус. ез. Ноември 2009. НБКМ

820(73) Американска литература

Рецепция на американската драма в България. Книги. 1878–2009. 28 загл. Бълг. и англ. ез. Септември 2009. НБКМ

Рецепция на американската драма в България. Статии във вестници. 1877–2009. 236 загл. Бълг. ез. Септември 2009. НБКМ

Рецепция на американската драма в България. Статии в списания. 1877–2009. 196 загл. Бълг. и англ. ез. Септември 2009. НБКМ

830(436) Австрийска литература

Публикации за Райнер Мария Рилке. Книги и статии. 1980–2009. 17 загл. Бълг. ез. Ноември 2009. НБКМ

886.7 Българска литература

Владимир Арденски – писател и журналист. Книги и статии. 22 загл. Бълг. ез. Септември 2009. РБ См

Литература на Възраждането. Книги. 1995–2009. 73 загл. Бълг. ез. Юли 2009. НБКМ

Любен Каравелов – философски, социологически и народопсихологически

възгледи. Повестта „Крива ли е съдбата“. Книги и статии. 22 загл. Бълг. ез. Септември 2009. РБ См

Йордан Радичков – незабравимият писател. Книги и статии. 2004–2008. 73 загл. Бълг. ез. Октомври 2009. РБ См

Разказите на Димитър Талев. Книги и статии. 1935–2008. 21 загл. Бълг. ез. Октомври 2009. За дипломна работа. РБР

9 География. Биографии. История

902 Археология

Публикации от Магдалина Станчева. Книги и статии. 1878–2009. 172 загл. Бълг., англ., исп., нем. и фр. ез. Ноември 2009. НБКМ

908 Краезнание

Село Дунево, Смолянско. Книги и статии. 29 загл. Бълг. ез. Декември 2009. РБ См

Село Ръжево (1870–2008). Книги и статии. 1890–2008. 77 загл. Бълг. ез. Февруари 2008. НБИВ

92 Биографии

Вълчан Петров. Био-библиогр. справка. Статии. 1997–2007. 43 загл. Бълг. ез. Април 2008. НБИВ

Иван Панев. Био-библиогр. справка. Книги и статии. 1959–2003. 606 загл. Бълг. и рус. ез. Май 2009. НБИВ

Николай Хайтов и Родопите. Книги и статии. 2000–2009. 131 загл. Бълг. ез. Август 2009. РБ См

949.72 История на България

Българските земи през Античността и Средновековието – средище на религиозни идеи. Книги, статии, интернет ресурси. 1992–2008. 48 загл. Бълг. ез. Май 2009. РБР

Списък на библиотеките-участници

НБИВ – Народна библиотека „Иван Вазов“, Пловдив

НБКМ – Национална библиотека „Св. Кирил и Методий“

РБР – Регионална библиотека, Русе

РБ См – Регионална библиотека, Смолян

*Редактор Елха Денева
elha_deneva@abv.bg*